

SOFTVERSKO INŽENJERSTVO I INFORMACIONE TEHNOLOGIJE
2023/2024

SOCIOLOGIJA TEHNIKE
= *ISPITNA PITANJA* =

Profesor: Sonja Pejić
Sastavio: Mihajlo Milojević

Sadržaj

1.	Pojam tehničkog saznanja.....	5
2.	Izvori tehničkog saznanja	6
3.	Stvaraoci tehničkog saznanja.....	8
4.	Nastajanje tehničke inteligencije	9
5.	Naučno – tehnički potencijal (Naučnoistraživački kadar, Nobelove nagrade).....	11
6.	Odnos nauke i tehnike.....	12
7.	Tehnika i etika (etički paradoks, humanistička funkcija, humanističko-antihumanistička funkcija)	13
8.	Antihumanistička funkcija, ratna tehnika i etičke dileme.....	15
9.	Društveni uslovi razvoja tehnike u predkapitalizmu	17
10.	Društveni uslovi razvoja tehnike u kapitalizmu	19
11.	Industrijsko društvo	20
12.	Informatičko društvo	22
13.	Uticaj tehnike na čoveka (tehnika i rad, tehnika i kultura).....	24
14.	Tehnika i čovek, život i svest	25
15.	Uzroci globalizacije	26
16.	Dimenzije globalizacije	28
17.	Prvi masovni mediji i televizija kao medij	30
18.	Televizija i vesti.....	31
19.	Pojam masovne kulture i uzroci nastanka masovne kulture.....	33
20.	Teorije o medijima.....	35
21.	Globalno širenje liberalne demokratije.....	37
22.	Otuđenje u radu	38
23.	Otuđenje i tehnologija	40
24.	Otuđenje belih kragi, rada i dokolice.....	42
25.	Kriminal belih kragi.....	43
26.	Uticaj čoveka na prirodu i zagađenje životne sredine	45
27.	Istrošenost resursa, rizik i životna sredina	47
28.	Informacione tehnologije i nejednakosti – digitalni jaz	49
29.	Kulturna reprodukcija kao oblik nejednakosti (učiti kako ne raditi).....	50
30.	Materijalno stanje porodice kao oblik nejednakosti (Kolman, Boulz i Gintis)	52
31.	Inteligencija i obrazovni uspeh, emocionalna i interpersonalna inteligencija.....	53
32.	Ključno (izdvojeno).....	55

1. Pojam tehničkog saznanja

Ključno:

- Tehnika i tehnologija – tehnička sredstva i načini obavljanja delatnosti
- Tehničko saznanje – znanje o materijalnim sredstvima i načinima korišćenja tih sredstava
- Teorijsko-saznajna dimenzija – otkriva racionalne, istinite osobine pojava, sa ciljem stvaranja materijalnih sredstava; objektivnost, opštost, preciznost, sistematičnost tehničkog saznanja
- Materijalno-praktična dimenzija – korišćenje teorije za materijalno zadovoljenje praktičnih ljudskih potreba

Opširnije:

Za označavanje tehničkog saznanja koriste se dva slična termina – tehnika (grč. *tehne* – mehanička veština) i tehnologija (grč. *tehne* – mehanička veština + grč. *logos* – um, razum, nauka). Izraz tehnika se pretežno koristi u Srednjoj i Istočnoj Evropi, dok se izraz tehnologija koristi pretežno u engleskom govornom području. Tehnika i tehnologija označavaju tehnička sredstva i načine obavljanja praktičnih delatnosti na osnovu tih sredstava.

Tehničko saznanje je znanje o materijalnim sredstvima i postupku njihovog stvaranja, kao i načinima korišćenja tih sredstava. Iz ovakve definicije sledi da tehničko saznanje ima dve dimenzije: teorijsko-saznajnu i materijalno-praktičnu.

Teorijsko-saznajna dimenzija tehničkog saznanja ogleda se u nastojanju tehničkog saznanja da racionalno iskustvenim putem otkrije objektivne osobine određenih pojava i principe međusobne povezanosti tih pojava, a sa ciljem stvaranja materijalnih sredstava. Najbitnije osobine teorijske dimenzije su objektivnost, opštost, preciznost i sistematičnost. Objektivnost tehničkog saznanja ogleda se u predstavljanju realnih osobina pojave stavovima koji se mogu proveriti, uglavnom eksperimentom. Opštost se ogleda u opisivanju suštinskih osobina ne samo za jednu pojavu već za celu klasu pojava. Precizno tehničko saznanje opisuje pojavu do najsitnijih detalja. Sistematičnost se ogleda u povezanosti tehničkog saznanja u logičku povezanu celinu.

Materijalno-praktična dimenzija tehničkog saznanja obuhvata korišćenje teorijskog znanja u svrhu izrade tehničkih sredstava za zadovoljavanje praktičnih potreba ljudi.

2. Izvori tehničkog saznanja

Ključno:

- Biofička slabost ljudi – ne može da preživi u prirodi pa pravi oruđa da nadomesti nedostatke
- Proizvodno-praktične potrebe – za rešavanje praktičnih problema ljudi, čak i kad oni to ne shvataju
- Naučno saznanje – predstavlja osnovu za kreiranje tehničkih saznanja – tehničko saznanje pre ili kasnije proizilazi iz naučnog
- Kontinuitet tehnike – svako tehničko saznanje je samo osnova za dalji razvoj tehnologije; geometrijska progresija
- Komplementarnost tehnike – tehničko saznanje iz jedne oblasti upotrebljivo je i u drugim
- Tržišna konkurencija – da bi kompanije opstale na tržištu moraju da usavršavaju tehniku
- Eksperimentalna radoznalost – 1. ljudi pokušavaju da maštu pretvore u realnost; 2. slučajno otkriće

Opširnije:

Postoji nekoliko izvora tehničkog saznanja. Neki od njih potiču još od postojanja čoveka, a neki si se pojavili sa razvitkom tehnike.

Primarni izvor tehničkog saznanja bila je biofizička slabost ljudi. Čovekova urođena nemogućnost preživljavanja naterala ga je da se osloni na tehniku kako bi opstao. Tehnika se razvijala kako bi nadomestila ono što je čoveku nedostajalo – strela i koplje za brzinu u lovu; mlin za nedostatak snage u obavljanju teškog fizičkog rada...

Osim iz ovog izvora najveći broj tehničkih saznanja potiče iz proizvodno-praktične potrebe ljudi. Tehnička saznanja proizilaze iz želje da se reše praktični problemi kako bi se ljudima olakšalo obavljanje delatnosti radi zadovoljenja proizvodnih i životnih potreba. Nekada ovakva saznanja dođu pre svog vremena i ljudi još uvek nisu spremni da ih razumeju i iskoriste, iako je postojala potreba za njima. Istorija je puna takvih pronalazaka (avioni, radio prijemnik, žetelica...).

Naučno saznanje predstavlja jedno od novijih izvora tehničkog saznanja. Nauka se nekada bavila filozofskim pogledom na svet i bila je potpuno odvojena od tehnike, ali u 19. veku dolazi do saradnje naučnog i tehničkog saznanja. Naučno saznanje se sada bavi rešavanjem praktičnih problema pa ono predstavlja osnovu tehničkog saznanja. Mnoga naučna saznanja, pa i najsloženija mogu naći praktičnu primenu kad tad.

Kontinuitet tehničkog saznanja je još jedan od izvora tehničkog saznanja. Svaki novi pronalazak predstavlja samo polaznu tačku za njegov dalji razvoj i unapređenje. Svako tehničko saznanje može i mora da se unapređuje. Kada su braća Rajh napravili prvi avion, on nije bio spreman za praktičnu upotrebu, ali usavršavanjem tehnike obrade materijala, kreiranjem jačih motora, rešavanja problema pritiska na velikim visinama avioni su postali jedan od najbržih vidova transporta, a pored aviona imamo i niz drugih letelica. Tehnika se razvija u geometrijskoj progresiji i ona društva koja imaju razvijenu tehniku imaju i veće mogućnosti za njen dalji razvoj.

Pored kontinuiteta važna je i komplementarnost tehničkih otkrića. Tehničko saznanje iz jedne oblasti primenljivo je i u drugoj. Parna mašina osmišljena je u rudarske svrhe, ali brzo je našla primenu u tekstilnoj i mašinskoj industriji i železničkom i pomorskom saobraćaju.

S porastom globalne ekonomije i globalnog tržišta javlja se novi izvor tehničkog saznanja – tržišna konkurencija. Da bi neka kompanija uspeła da opstane na tržištu ona mora da unapređuje postojeću i stvara novu tehnologiju. Kompanija ovo radi kako bi smanjile troškove proizvodnje i povećale kvalitet proizvoda.

Još jedan bitan izvor tehničkog saznanja predstavlja eksperimentalna radoznalost pojedinca. Zbog želje da leti, čovek je izumeo avion, da bi istraživao kosmos izumeo je raketu, da bi istraživao dubine mora čovek je izumeo podmornicu... Čovekova želja da svoje snove pretoči u javu je veoma jak pokretač koji je odgovoran za velik broj tehničkih izuma. Česta pojava u tehnici i nauci su i takozvana slučajna otkrića. Istraživači su pokušavajući da ispituju određenu pojavu nabasaju na potpuno nevezano otkriće. Tako je na primer Aleksandar Fleming slučajno otkrio penicilin samo zato što nije lepo zatvorio posudu sa uzorkom bakterija.

3. Stvaraoci tehničkog saznanja

Ključno:

- Zanatlije – neobrazovani radnici, učili iz prakse i unapredjivali tehniku
- Tehnički pronalazači (inženjeri) – segrti, samouko obrazovane zanatlije koje su pomogle u stvaranju naučnog saznanja, ali ne sistematično – učili iz eksperimenata i pisanih izvora
- Daroviti pojedinci – nisu se bavili tehničkim stvaralaštvom ali su svoja iskustvena zapažanja pretvorili u naučno saznanje koje je osnova tehničkih pronalazaka

Opširnije:

U stvaraocima tehničkog saznanja ubrajamo zanatlije, tehničke pronalazače i darovite pojedince.

Najznačajniji od njih u istoriji bile su zanatlije. Zanatlije su uglavnom bili neobrazovani ljudi koji su praktično izučili zanat. Oni su znali kako pronalazak radi pa su mogli da ga unapredjuju i usavršavaju. Univerziteti obrazovani ljudi su težili duhovnom, a ne praktičnom, pa su zato sa prezirom gledali na zanatlije.

Pored zanatlija veliki doprinos tehničkom i naučnom saznanju dali su i tehnički pronalazači koji kasnije postaju prvi inženjeri. Oni su bili samouki ljudi bez formalnog tehničkog obrazovanja, ali sa velikim zanjem iz oblasti kojima su se bavili, a koje su stekli iz pisanih izvora i iskustveno, pomoću eksperimenata. Zbog neposjedovanja formalnog obrazovanja, njihova znanja nisu izložena na teorijsko sistematičan način pa su ostala nepoznata i predstavljala su zbirke nepovezanih otkrića i izuma.

Na stvaranje tehničkog saznanja uticali su i daroviti pojedinci, naučnici. Oni se nisu bavili tehničkim stvaralaštvom, ali su uspjeli da svoja iskustvena zapažanja pretoče u naučno saznanje koje služi kao osnova velikog broja tehničkih pronalazaka.

4. Nastajanje tehničke inteligencije

Ključno:

- Tehnička inteligencija – najveći stvaralac tehničkog znanja u modernom dobu
- Antika – cenjen duhovni rad, a praktični rad je posao robova
- Srednji vek – vladavina crkve, izučavaju se samo filozofija, teologija, pravo, medicina
- 14. i 15. vek – uvođenje prirodnih nauka na univerzite nakon doktorata; stvaranje akademija, loš položaj
- 1794. Politehnička škola u Parizu – prva tehnička škola, preteča tehničkih fakulteta, manje cenjena
- Savremeno doba – tehnički fakulteti popularni

Opširno:

Najznačajniji stvaralac tehničkog saznanja u modernom društvu je tehnička inteligencija. Kako su pronalasci postajali kompleksniji, složeniji i zahtevali povezivanje više nauka, praktično znanje je postalo nedovoljno za njihov razvoj. U modernom dobu tehničko i naučno saznanje se dobija kao rezultat organizovanog i sistematičnog rada tehničke inteligencije.

U antičko doba postojala je jasna vrednosna razlika između mehaničkih i duhovnih delatnosti. Mehaničke delatnosti smatrane su nedostojne slobodnog čoveka i naučnika pa je mehanička delatnost posmatrana kao rad robova.

U srednjem veku se nastavio prezir prema mehaničkim delatnostima. Na univerzitetima se izučavala filozofija, istorija, teologija, pravo i medicina. Sve je bilo podloženo crkvi i bilo kakvo racionalno razmišljanje koje je odstupalo od verskih domgi osudjivano je i zabranjivano.

Tek se 14. i 15. veku na univerzitete uvode prirodne nauke, iako još uvek inferiorne u odnosu na filozofiju, istoriju, teologiju. Preduslov za pohađanje ovakvih predavanja bilo posedovanje doktorata iz filozofije, teologije, prava ili medicine. Uvođenje prirodnih nauka omogućilo je stvaranje novih obrazovnih institucija – akademija. Akademije su se bavile izučavanjem prirodnih nauka, ali pretežno na teorijskom nivou i znanja sa akademija nisu bila praktično upotrebljiva u proizvodnji.

To se menja 1794. godine otvaranjem Politehničke škole u Parizu, prve tehničke škole koja je spajala praktično znanje i veštine sa teorijskim znanjima iz prirodnih nauka. U ovom periodu tehnička škola je još uvek bila podčinjena i posmatrana kao manje vredna u odnosu na ostale univerzitete. Politehnička škola u Parizu je bila prvo od mnogih otvorenih širom Evrope, a predstavlja preteču tehničkih fakulteta. Tek se u 19. veku se tehnički fakulteti izjednačavaju sa ostalim fakultetima.

Tehnički fakulteti su danas veoma popularni i atraktivni. Omogućavaju stvaranje tehničke inteligencije i tehničkog kadra koji poseduje i praktična i teorijska znanja.

5. Naučno – tehnički potencijal (Naučnoistraživački kadar, Nobelove nagrade)

Ključno:

- Naučno-tehnički potencijal – broj kadra, stepen osposobljenosti, obim i brzina primene znanja
- Veličina naučno-tehničkog kadra u zavisnosti od broja stanovnika i stepena ekonomske razvijenosti
- Nobelove nagrade – više u razvijene; malo žena

Opširnije:

Pod naučno-tehničkim potencijalom podrazumeva se broj naučno-istraživačkog kadra, stepen osposobljenosti kadra kao i obim i brzina primene znanja.

Za razliku od prošlih vremena kada su naučna saznanja bila rezultat pretežno rada individualaca, danas je naučno saznanje rezultat sistematskog, organizovanog, kontinuiranog i međusobno povezanog rada velikog broja istraživača i organizacija. Naučno-istraživački kadar ogleda se pretežno u broju istraživača i inženjera. S obzirom da je rad istraživača usko povezan sa materijalnim sredstvima koja država ulaže u njega, jasno je zašto je broj inženjera i istraživača srazmeran ekonomskoj razvijenosti države i broju stanovnika države, mada broj stanovnika ne mora biti presudan. Neke od manjih država poput Švajcarske, Švedske i Norveške su poznate u svetu po svom naučno-istraživačkom kadru.

Nobelove nagrade se dodeljuju svake godine za najveća i najzanačajnija naučna otkrića. Broj Nobelovih nagrada povezan je sa stepenom razvijenosti naučno-tehničkog kadra neke zemlje, pa zato najveći broj nagrada ide u ekonomski-razvijene zemlje poput SAD, Kine, Japana, dok veoma mali broj nagrada ide u nerazvijene zemlje u razvoju. Osim nejednakosti po zemljama porekla dobitnika, vidljiva je i jasna rodna nejednakost. Samo 51 žena je dobila Nobelovu nagradu što je rezultat vekovne diskriminacije nad ženama. Žene su pretežno smatrane za služavke, robinje i majke pa nisu ni mogle da se bave naukom, ali od kako je uvedeno obavezno obrazovanje i smanjen uticaj patrijalhalnog sistema vidi se sve veći porast broja žena u nauci.

6. Odnos nauke i tehnike

Ključno:

- Period do 17. veka – nauka i tehnika odvojene
- Period od 17. do pred kraj 19. veka – tehnika i nauka paralelno
- Period od pred kraj 19. veka – tehnika, nauka i proizvodnja jedinstvena celina i jedno bez drugog ne mogu

Opširnije:

U današnje vreme teško je zamisliti tehniku bez nauke i obrnuto, ali to nije uvek bilo tako. Sa stanovišta odnosa povezanosti nauke i tehnike možemo razlikovati tri perioda.

Prvi period je trajao do 17. veka i u ovom perioda nauka i tehnika su bile potpuno odvojene. Tehnika se razvijala manuelnim i eksperimentalnim radom zanatlija, dok se nauka koja se izučavala na univerzitetima pretežno bavila filozofijom, istorijom, pravom, teologijom. U ovom periodu tehnika je bila znatno razvijenija od nauke.

Drugi period trajao je od 17. veka do pred kraj 19. veka. Tokom ovog perioda nauka i tehnika su se razvijale paralelno, s tim što je tehnika imala veći uticaj na nauku nego nauka na tehniku. Nauka se razvijala po potrebama tehnike i pretežno se bavila problemima vezanih za rudarstvo, građevinarstvo, naoružanje, navigaciju i transport.

Poslednji period traje od pred kraj 19. veka pa sve do danas. U ovom periodu nauka, tehnika i proizvodnja su spojene u jednu celinu i jedno bez drugih je nezamislivo. Nauka se bavi stvaranjem sistematskih, teorijskih znanja, dok tehnika koristi naučna saznanja u praktično-materijalne svrhe u proizvodnji. U ovakvom sistemu jasno je da nauka dominira i da ona predstavlja osnov za razvoj tehnike.

7. Tehnika i etika (etički paradoks, humanistička funkcija, humanističko-antihumanistička funkcija)

Ključno:

- Odnos društva prema tehničkom saznanju i stvaraocima tehničkog saznanja
- Humanistička funkcija tehničkog saznanja – dobro; poboljšavanje čovekovog života zarad čoveka
- Humanističko-antihumanistička funkcija
 - Antihumanističko korišćenje humane tehnike – dinamit izmišljen za rudare a koristi se u vojne svrhe
 - Humanističko-antihumanističko delovanje tehnike – dobro za neke, lose za druge
 - Transformacija humanističkog u antihumanističko
- Antihumanistička funkcija – pitanje 8

Oprširnije:

Tehnika je vekovima bila negativno ocenjena delatnost. U antičko doba na tehniku su posmatrali kao na rad robova, a zatim se u starom i srednjem veku crkva protivila tehnici. Smatrano je da je razumevanje sveta izvan materijalnog izučavanja sveta pa je tehnika bila omržena u društvu. Kasnije se odnos društva prema tehnici promenio, ali odnos prema stvaraocima tehničkog saznanja nije preterano. Naučnici, istraživači i inženjeri nisu popularni kao muzičari, umetnici, pesnici, političari, sportisti i ostale javne ličnosti. Na njih i njihov rad se gleda pretežno kao izvor profita, a drastično manje kao doprinos tehničkom saznanju.

Tehničko saznanje se ogleda u tri društvene funkcije: humanistička funkcija tehničkog saznanja, humanističko-antihumanistička funkcija i antihumanistička funkcija.

Humanistička funkcija tehničkog saznanja je ona primarna, moralno dobra funkcija tehničkog saznanja u kojoj tehnika nastoji da olakša život čoveka, radi čoveka. Nekada je čovek morao da brine o svojoj egzistenciji, ali sa razvojem humane tehnike, koja mu olakšava fizički rad, čovek prestaje da brine o egzistenciji i može da se posveti svom duhovnom napredku i razvoju ega i superega. Tehnika je takodje ubrzala i razvoj duhovne kulture (papir, štampa), širenje izražajne mogućnosti (instrumenti, boje, platno), stvorila nove oblike umetnosti (televizija, film, fotografija) i uticala na transformaciju kulture u pogledu forme i sadržaja.

Humanističko-antihumanistička funkcija se javlja u tri oblika: antihumanističko korišćenje humane tehnike, istovremeno humanističko-antihumanističko delovanje tehnike i transformacija humanističkog u antihumanističkog.

Prvi oblik, antihumanističko korišćenje humane tehnike nastaje kao posledica multifunkcionalnosti tehnike. Tehničko sredstvo koje u jednoj oblasti ima humanističku funkciju i koje je nastalo kao deo humanističke tehnike se može upotrebiti u drugoj oblasti u antihumanističke svrhe. Primer je izum Alfreda Nobela, dinamit. Nobel je dinamit osmislio kao sredstvo koje bi pomagalo rudarima za lakši rad u rudnicima, ali je dinamit našao i drugu ulogu u ratnoj tehnici kao sredstvo za razaranje i oduzimanje života. Međutim kako se dela humanističke tehnike mogu upotrebiti u antihumanističke svrhe, tako se i određena dela antihumanističke svrhe mogu upotrebiti kao humana. Nuklearna tehnologija i internet su osmišljene kao deo ratne tehnike, ali su svoju primenu našle i u humanističke svrhe.

Drugi oblik, istovremeno humanističko-antihumanističko delovanje tehnike ogleda se u tome da sredstvo, naizgled deo humanističke tehnike ima sekundarno, antihumanističko delovanje. Razvoj proizvodnje i urbanizacija trebalo je da pomognu ljudima, ali su zapravo samo uspeli da pomognu bržem širenju bolesti, kako radnika tako i njihovih porodica.

Treći oblik, transformacija humanističkog u antihumanističko, ogleda se pretežno u nagomilavanju negativnih posledica tehnike humanističkog delovanja koje poništavaju humanističku funkciju. Te posledice odnose se pre svega na iskorišćavanje resursa i zaganjenje prirode

Antihumanistička funkcija – pitanje 8

8. Antihumanistička funkcija, ratna tehnika i etičke dileme

Ključno:

- Ratna tehnika kao primer antihumanističke funkcije tehničkog saznanja
- Moralne dileme – dva pitanja
- Zašto društvo ulaže u ratnu tehniku, čiji je cilj razaranje istog?
- Zašto naučno-tehnički kadar, pre svega naučnici i inženjeri kao individue učestvuju u stvaranju ratne tehnike?

Opširnije:

Ratna tehnika je najbolji primer antihumanističke funkcije tehničkog saznanja. Rat je oduvek imao veliku ulogu u društvenim zajednicama i civilizaciji uopšte. Rat ima samo jedan cilj a to je razaranje života i materijalnih dobra. Svesno učestvovanje u stvaranju ratne tehnike donosi sa sobom kako etičke tako i moralne dileme, što se tokom godina i dokazalo. Sa etičke strane postavljaju se dva pitanja: Zašto društvo ulaže u ratnu tehniku, čiji je cilj razaranje istog? i Zašto naučno-tehnički kadar, pre svega naučnici i inženjeri kao individue učestvuju u stvaranju ratne tehnike? Na oba pitanja se kroz istoriju odgovorilo.

Stvaranje društva je posledica stvaranja razlika između grupa ljudi. Te razlike vremenom mogu izazvati oštra neslaganja, koja kulminiraju u rat. Tako je društvo od „ne ubij“ napravilo „ne ubij svoga“, gde pod „svojim“ misle na pripadnike iste zajednice, a ne iste vrste. Čovek je jedino živo biće koja stvara tehniku da bi lakše ubio svoju vrstu. Kao što na individualnom nivou postoji nagon za preživljavanjem tako se i na društvenom nivou stvorio odbrambeni mehanizam od ostalih uticaja drugih društava, a glavno sredstvo te „odbrane“ je postala ratna tehnika. Dakle društvo ulaže u ratnu tehniku zarad očuvanja kolektivne bezbednosti koja je samo prividna i obmanjujuća.

Tokom brzog razvoja ratne tehnike, pogotovo tokom 20. veka, najveći deo naučno-tehničkog kadra skoro svih zemalja sveta bio je upućen ka razvoju, usavršavanju i proizvodnji ratne tehnike. Svet je upoznao atomsku bombu, vodoničnu bombu, rakete i još mnogo drugih razarajućih tehničkih otkrića. Mnogi inženjeri i naučnici koji su učestvovali u stvaranju ratne tehnike su se pokajali za svoj rad, među njima i otac atomske, Robert Openhajmer. Ali kao i ranije, ratna industrija iskoristila je tehnička dostignuća za svoje sebične ciljeve, ne obazirući se na njihove stvaraoce.

Iako ratna tehnika deo antihumanističke tehnike ipak i u njoj ima nečeg humanističkog. Rat je ubrzao razvoj tehnike i tako nam dao neka otkrića koja su promenila svet. Drugi svetski rat, jedan od najdestruktivnijih i najvećih ratova ikada, uspeo je da nam utaba put za svet koji danas znamo. Naime, za vreme Drugog svetskog rata dosta se radilo na razvoju uređaja koji bi mogli da razbijaju neprijateljske šifre. Tako su nastali prvi računari tj. Eniac, a zatim i tranzistor, najzanačajnije otkriće novog veka. Osim računara i internet je nastao prvenstveno kao deo ratne tehnike, ali je brzo našao primenu i u civilnom sektoru.

9. Društveni uslovi razvoja tehnike u predkapitalizmu

Ključno:

- Nazainteresovanost vladajuće klase – oni titulu nasleđuju, ne ostvaruju radom, pa ih nije bilo briga za rad
- Vrenosni sistem i religija – vladajuća klasa nameće svoje mišljene društvu, a crkva se protivi svemu što nije Božja istina
- Ograničene mogućnosti potlačene klase – radnici nemaju materijalna sredstva da unapredjuju tehniku
- Poljoprivredni način proizvodnje – nije potrebna tehnika, već veća radna snaga

Opširnije:

Tehnička znanja su se veoma usporeno i sporadično razvijala u doba predapitalizma, a na to pretežno utiču četiri faktora: nezainteresovanost vladajuće klase, vrednosti sistem i religija, ograničene mogućnosti potlačene klase i poljoprivredni način proizvodnje.

Vladajuća klasa u predkapitalizmu (robovlasnici, plemstvo, sveštenstvo) svoje titule nije sticala radom, već ih je nasleđivala, pa nisu imali dodira sa radom. Rad je smatran poslom robova pa vladajuća klasa nije imala interesa da unapredjuje tehniku. Vladajuća klasa se bavila neproizvodnim delatnostima koje bi im omogućile da zadrže ugled i prestiž, a pretežno vojne i sveštene delatnosti.

Vrednosni sistem i religija proizilaze iz prethodno navedenog faktora. Vladajuća klasa nameće svoje mišljenje i svoje vrednosti kao opšte priznate i tačne celom društvu. Delatnosti kojima se oni bave daju najveću društvenu vrednost, dok delatnosti za koje nisu bile zainteresovane tj. Proizvodne delatnosti, su svrstavali u društveno beznačajne. Ovakvim vrednosnim sistemom su samo još više demotivisali dalji razvoj tehnike. Grci i Rimljani su ovakvo mišljenje gajili sve do srednjeg veka kada prezir prema zanatlijama i manuelnom radu prelazi na prezim prema eksperimentalnom načinu praćena pojava, koji se direkto kosi sa propagandom crkve koja nameće svoja religiozna uverenja kao apsolutne istine. Ovakvo razmišljanje kočilo je bilo kakav napredak u bilo kom polju nauke.

Ograničene mogućnosti potlačene klase predstavlja treći faktor usporen razvoja tehnike u predkapitalizmu. Radnička klasa je imala interesovanja da usavrši određena tehnička sredstva kako bi sebi olakšali rad i život, ali oni nisu posedovali društvenu moć, materijalna sredstva ni slobodno vreme da svoje ideje realizuju. Iako su posedovali praktično znanje i vizije za unapređenje prosto nisu bili u mogućnosti da deluju.

Četvrti faktor usporenog razvoja tehnike je karakter tradicionalne poljoprivredne proizvodnje kao dominantnog oblika proizvodnje u srednjem veku. Svojstvo zemlje da svake godine da isti rezultat za isti način obrade uslovio je

razmlišanje da razvoj tehnike nije potreban za veći obim proizvodnje, već samo veća radna snaga, koja je u to doba bila veoma jeftina. Zbog takvog načina razmišljanja metalna oruđa slabo su korišćena, a kasnije će se ispostaviti da su veoma efikasna. Ovakav način proizvodnje nije davao prevelike viškove, pa nije podsticao ni razvoj trgovine i zanata. Trgovci i kovači su bili slabo cenjeno zanimanje kojima su se bavili siromašni ljudi koji ili nisu imali zemlje ili od nje nisu mogli da prežive.

10.Društveni uslovi razvoja tehnike u kapitalizmu

Ključno:

- Buržoazija – na vlast dolaze radnici pa se vrednosni sistem menja i sve je usmereno na razvoj tehnike
- Manufakturni način proizvodnje – ručni rad radnika i podela rada na manje zadatke
- Industrijski način proizvodnje – mašine zamenjuju ljude
- Sada nauka i tehnika oblikuju proizvodnju

Opširnije:

Kapitalizam donosi veliku promenu u pogledu na tehniku i rad. Vlast se menja i sada na vlast stupa buržoazija koja je svoj ugled i materijalnu moć stekla radom. Buržoaziji je u interesu da dalje razvijaju tehniku kako bi ostali na vlasti. Stoga se pozitivan stav prema tehnici postavlja kao nova vrednosna norma društva pa potreba materijalne proizvodnje postaje politička potreba, potreba države i potreba društva.

Kapitalistički način proizvodnje nastaje širenjem i usavršavanjem zanatskog načina proizvodnje i u svom razvoju prošao je kroz dve faze: manufakturni i industrijski način proizvodnje.

Manufakturni način proizvodnje (*manus* – ruka; *facture* – radi) odlikuje zapošljavanje većeg broja zanatlija i podela rada. Svaki radnik ima svoj malo deo proizvodnog procesa za koji je zadužen, što dosta povećava efikasnost i samim tim i obim proizvodnje. Takođe manufakturni način proizvodnje povećava konkurenciju između fabrika. Više nije dovoljno samo zaposliti više radnika, već je potrebno raditi na razvoju tehnike u proizvodnji.

Vatova parna mašina predstavlja prekretnicu u proizvodnji. Sa manufakturnog načina proizvodnje prelazi se na industrijski. Industrijski način proizvodnje odlikuje zamena ručnog rada radnika mašinama. Mašine ne podležu gladi, žeći i umoru, ne traže manje radno vreme i povećanje plata kao što to radnici rade. Mašine mogu da rade konstantno i uvek će po obimu proizvodnje preći rad radnika, ma koliko njih bilo angažovano istovremeno. Sa industrijskim načinom proizvodnje dolazi i do ubrzanog razvoja tehnike, jer je sada to bio najbolji način da se pobedi konkurencija. Ovaj ubrzani razvoj donosi jedan nov fenomen, sada nauka i tehnika oblikuju proizvodnju, a ne obrnuto kao što je bio slučaj u prošlosti.

11. Industrijsko društvo

Ključno:

- Industrijsko društvo – ekonomski razvijeno društvo; posledica industrijske revolucije
- Razvoj tehnike => industrijska revolucija => razvoj tehnike => ...
- Povećan stepen industrijske proizvodnje, smanjen poljoprivredne
- Pojavljivanje preduzeća
- Migracije selo – grad
- Obrazovni sistem kao glavno sredstvo za stručno osposobljavanje radne snage
- Centralizovane nacionalne države
- Menja se organizacija porodice

Opširnije:

Industrijska društva, ili često nazvana moderna ili razvijena društva, su ekonomski razvijena društva. Industrijska društva nastala su kao posledica industrijske revolucije koju je pokrenuo razvoj tehnike, ali revolucija takodje i podstiče i ubrzava razvoj tehnike. Industrijska revolucija je sa sobom donela i niz radikalnih promena u načinu proizvodnje, koje su nastale uvođenjem mašina u proces proizvodnje.

Prva promena bilo je širenje industrijskog načina proizvodnje. Sve više ljudi je tražilo posao u industriji, a sve manje u poljoprivredi, što se i ogleda u broju zaposlenih u ovim sektorima.

Druga promena ogleda se u stvaranju preduzeća. Industrijska preduzeća zapošljavaju radnike koji nemaju svoja sredstva, već su primorani da rade na tuđim za najam, što ih čini nemotivisanim za rad. Da bi preduzeća rešila problem zabašavanja uvode centralistički način upravljanja zapošljavanjem velikog broja kontrolora da nadgleda i kažnjava radnike. Ovakim načinom upravljanja u radnike je usađen mentalitet „vreme je novac“ i kreira nov način ekonomičnog korišćenja vremena.

Treća promena ogleda se u velikom broju migracija iz sela u grad. Poljoprivredni način proizvodnje zahteva više prostora od industrijskog. U industrijskom načinu proizvodnje dobro je da sve bude zbijeno, više fabrika, trgovina, potrošača. Dolazi do drastične urbanizacije jer se ljudi sele bliže svojim poslovima.

Četvrta promena ogleda se u stvaranju obrazovnog sistema i uvođenjem obaveznog obrazovanja. U tradicionalnim seoskim domaćinstvima deca se učila od roditelja ili šegrtovanjem kod majstora, ali za industrijsko društvo koje zahteva sve više specifičnih praktičnih znanja to nije dovoljno. Oformljavaju se osnovne, srednje i više škole kao servis za osposobljavanje radne snage za rad u industriji.

Peta promena ogleda se u stvaranju centralizovanih nacionalnih država. Razvojem tehnike, širenjem trgovine i sve većom povezanošću ljudi došlo je do stvaranja novih vrsta država. Ove države, koje ravnaju jak birokratski aparat, izdaju propise kako bi omogućile nesmetan rast i širenje tehnike i trgovine i time menjaju ekonomski i društveni život ljudi u dosta većoj meri nego tradicionalne države.

Šesta promena ogleda se u promeni organizaciji porodice. Nekada je u istom domaćinstvu živelo više generacija koji su radili nad istim sredstvima, ali u industrijskom društvu dolazi do razdvajanja mesta stanovanja i radnog mesta što omogućuje mladim bračnim parovima da se osamostaljuju i žive odvojeno od ostatka porodice. U ovakvim prilikama smanjuje se rodna nejednakost i žene sada mogu da idu na posao i nisu primorane da ostaju kući i paze na decu. Osim rodne ukida se i starosna nejednakost pa nestaju razlike u autoritetu zasnovane na godinama i polu.

Sedma promena ogleda se u velikom broju migracija iz manje industrijski razvijenih zemalja u više razvijene u potrazi za poslom i mogućnostima ostvarivanja većeg materijalnog bogatstva.

12. Informatičko društvo

Ključno:

- Pronalazak i usavršavanje kompjutera, digitalizacija podataka, razvoj satelitske mreže => informatička revolucija => automatizacija mašina => informatičko društvo
- Fleksibilna automatizacija – računari i roboti omogućavaju da se iste mašine koriste za proizvodnju više vrsta proizvoda
- Ekonomija znanja – primena stručnih znanja
- Globalna, elektronska ekonomija
- Promena zaposlenih – nema više posla za ceo život, stalno učenje, rad na daljinu

Opširnije:

Industrijska društva su postindustrijska društva koja nastaju posle informatičke revolucije. Do informatičke revolucije dolazi kao posledica pronalaska i usavršavanja kompjutera, rapidne digitalizacije podataka, uspostavljanje globalne satelitske mreže. Informatička revolucija u proces proizvodnje donosi automatizovane mašine, koje postaju dominantane. Informatička revolucija donosi niz društvenih promena, od kojih bi se kao najvažnije mogle izdvojiti: fleksibilna automatizacija, ekonomija znanja i globalna ekonomija.

Krajem 20. veka napušta se statički način proizvodnje koji je bio pogodan za visokoserijsku proizvodnju istog proizvoda. Tržište raste i statička proizvodnja ne može da isprati proizvodnju pošto se mašine namenjene za jedan proizvod nisu mogle koristiti u proizvodnji drugog ili izmenjenog proizvoda. Tada na snagu stupa fleksibilan automatizovan proces proizvodnje koji karakteriše povezanost računara, robota, sistema za računarsko projektovanje u jedinstvenu proizvodnu celinu. Uvođenjem novog načina proizvodnje omogućeno je stvaranje više vrsta proizvoda koji garantuju kvalitet i smanjene troškove proizvodnje.

U informatičkom društvu ekonomija znanja postaje najznačajniji faktor u povećanju produktivnosti rada i ubrzanog društvenog razvoja. Pod ekonomijom znanja podrazumeva se korišćenje naučnog, tehničkog i uopšte stručnog znanja u obavljanju, organizaciji i upravljanju kako proizvodnih tako i neproizvodnih delatnosti. Povećanjem ekonomije znanja povećava se i broj belih kragnih (nemanualni radnici) koji upravljaju procesima proizvodnje, ali ne učestvuju direktno u njima, kao plave kragne (manuelni radnici). Mnoge zemlje danas ulažu veliki deo svojih nacionalnih budžeta u ekonomiju znanja, prvenstveno ulaganjem u javno obrazovanje, razvoj kompjuterskih paketa i ulaganjem u istraživanje i razvoj. Sve veći broj kompanija počinju da „proizvode“ znanje u vidu patenata i licenci.

Telekomunikacione tehnologije su omogućile stvaranje „elektronske ekonomije“ koja se ogleda u mogućnosti kompanija, banaka i pojedinaca da obavljaju transfer novca preko interneta. Ovo je omogućilo stvaranje trans i multinacionalnih kompanija koje danas dominiraju u svetu. Multinacionalne kompanije predstavljaju mreže velikog broja ekspozitura širom sveta.

Pod uticajem informatičke revolucije menjaju se i tradicionalni načini rada zaposleni. Nestaju „poslovi za ceo život“. Zbog brzog tehnološkog napretka ljudi nisu u mogućnosti da obavljaju jedan posao ceo život, već su primorani da nekoliko puta menjaju posao. Takođe brz razvoj tehnologija znači da znanja koja su stekli u skolama i na fakultetima zastarevaju pa ljudi ceo život moraju da uče i usavršavaju se. S razvojem telekomunikacionih medija moguć je i rad na dalju, tako da je sada ljudi mogu da rade za kompanije stotinama kilometara udaljenim bez da ikad moraju da zakorače u zgradu kompanije.

13.Uticaj tehnike na čoveka (tehnika i rad, tehnika i kultura)

Ključno:

- Rad – tehnika zamenjuje fizički rad, dolazi do hiperprodukcije pa se ljudi fokusiraju na sebe i duhovni deo života
- Kultura – materijalna (predmeti) i duhovna (književnost, slikarstvo, muzika...); materijalna nije umetnost kako kaže crkva, a duhovna ne bi postojala bez materijalne osnove

Opširnije:

Razvoj tehnike umonogo je promenio život ljudi. Dva aspekta koja bi se mogla izdvojiti gde je uticaj tehnike bio najznačajniji bi bili rad i kultura.

Tokom skoro cele istorije čovečanstva ljudi su bili primorani na težak fizički rad kako bi obezbedili sebi i svojim porodicama elementarne uslove za život. Težak fizički rad uništavao je snagu, zdravlje i lepotu ljudi pa su oni vema rano oronuli, istrošeni i ostareli. Tehnika je svojim usavršavanjem kroz istoriju postepeno olakšavala ljudima fizički rad i omogućila sve veću efikasnost u stvaranju materijalnih dobra, tako da je čovek uspeo da stvori višak proizvoda. Sa hiperprodukcijom sve veći broj ljudi može da bude oslobođen fizičkog rada i posveti se svom duhovnom biću i ličnosti. U savremenim industrijski razvijenim društvima tehnika je skoro u potpunosti zamenila fizički rad ljudi i veoma je malo poslova koji zahtevaju korišćenje ljudske snage. Ljudi se sada sve više posvećuju nematerijalnim delatnostima koje mašine još uvek nisu zamenile kao što su organizacija i vođenje kompanija, logistika, marketing i slično.

Razvoj tehnike je takođe veoma uticao i na razvoj kulture. Kultura se može podeliti na materijalnu i duhovnu. Pod materijalnom kulturom podrazumevaju se ona dela koja imaju materijalni oblik izražavanja, kao što su oruđa, građevine i druga sredstva za zadovoljenje različitih potreba ljudi, dok se pod duhovnom kulturom podrazumevaju ona dela koja imaju simbolički oblik izražavanja kao što su muzička, književna, slikarska i filmska dela. Materijalna kultura je omalovažana i jedva smatrana kulturom što je direktna posledica srednoveknog uticaja crkve i njenog prezira prema tehnici i materijalnom svetu generalno. Crkva pridaje značaj duhovnom, pa je duhovna kultura cenjenija od materijalne, iako je za obe potreban isti nivo sposobnosti, kreativnosti i nadarenosti. Tehnika ne samo da je sastavni deo materijalne kulture, već je i materijalna osnova duhovne kulture. Bez razvoja tehnike duhovna kultura se ne bi opstala i ne bi se razvijala u ono što je danas. Da nije muzičkih instrumenata ne bi bilo muzike, da nije boja, četkica i platna ne bi bilo slikarstva, da nije papira i štamparija ne bi bilo književnosti, a film ne bi ni postojao da nisu napravljeni projektori, kamere i trake.

14. Tehnika i čovek, život i svest

Ključno:

- Život se skroz promenio, više nije samo preživljavanje, priroda je ukroćena, nema bojazni od bolesti, gradovi razvijeni, kuće i odeća po našoj meri, ne po prirodnim uslovima
- Čovek više ne zavisi od društva i može da bude svoj čovek

Opširnije:

Tehnika je umnogome uticala na čoveka i njegov život. Nekada je čovek zavisio od prirodne i živeo je samo tamo gde su mu prirodni uslovi to omogućavali. Borba za hranom, skloništem i vodom, opstankom uopšte, predstavljali su čovekovu svakodnevnicu, ali razvojem tehnike to se menja. Čovek se odvaja od prirode i ukroćuje je. Sada ljudi žive na gotovo svim krajevima sve, u svim predelima. Priroda više ne utiče na čoveka i ne ugrožava ga. Razvoj tehnike je uslovio oslobađanje od bolesti od kojih je dosta ljudilo umiralo u prošlosti. Čovek živi u kućama koje su pogodne svim vremenskim prilikama, a oblači se da zadovolji estetske potrebe i potrebe ličnog komfora.

Pored toga što je tehnika oslobodila čoveka od društvenih sila, tehnika i nauka su pomogle čoveku da se oslobodi i društvenih sila. Čovek je nekada zavisio od kolektiva i kolektivnog rada, ali sa razvojem tehnike čovek se sve više osamostaljuje od društva i postaje svestranija ličnost.

Tehnika je imala i veliku ulogu u nastajanju i širenju racionalne svesti. Čovek je u prošlosti gajio iracionalni pogled na svet tako što se oslanjao na mističnu pomoć viših sila (magija, totemi, bogovi). Ove više sile predstavljaju najverniji izraz čovekove nesigurnosti i nemoći. Tehnika je omogućila da se čovek više uzda i veruje u sebe i svoje sposobnosti, a samim tim i u svoju racionalnu svest. Danas je razvoj tehnike drastično smanjio uticaj mističnih sila na čoveka i njegovu svest, tako da danas u razvijenim zemljama prevladuje racionalan način razmišljanja i pogleda na svet.

15.Uzroci globalizacije

Ključno:

- Šta je globalizacija?
- Interesi multinacionalnih kompanija – širenje uticaja kompanija na ceo svet
- Informacione tehnologije – stvaranje globalne mreže za širenje informacija
- Političke promene – raspad SSSR-a i širenje kapitalizma, međunarodne organizacije

Opširnije:

Globalizacija predstavlja proces povezivanja, odnosno integracije različitih društava u ekonomskom, kulturnom, i političkom pogledu u jedinstvenu društvenu zajednicu. Globalizacija putem jačanja međuzavisnosti između pojedinih društava smanjuje njihove međusobne ekonomske, političke i kulturne razlike i sve više stvara jednu potpuno novu globalnu zajednicu ljudi.

Od uzroka globalizacije kao glavna tri možemo izdvojiti: ekonomske interese multinacionalnih kompanija, razvoj informacionih tehnologija i političke promene u svetu krajem 20. veka.

Jedan od najznačajnijih uzroka globalizacije su interesi multinacionalnih kompanija. Multinacionalne kompanije su kompanije koje imaju svoje ekspoziture u najmanje dve zemlje sveta. One su danas postale najznačajniji i najsnažniji ekonomski subjekti u svetu i predstavljaju temelje svetske ekonomije. Multinacionalne kompanije mogu i da prerastu i u transnacionalne čije upravljanje nije centralno za matičnu državu već ekspoziture imaju autonomiju u poslovanju. Osnovni cilj ovih kompanija je sticanje profita, a profit se može sticati ili povećanom prodajom ili racionalnom organizacijom proizvodnje. Oba načina podstiču globalizaciju i globalno delovanje kompanije. Sticanje profita povećavanjem obima proizvodnje uslovljava težnju kompanija da se prošire svoje tržišno delovanje u druge zemlje. Cilj kompanija je da ceo svet pretvore u polje svoje tržišne delatnosti. Organizacija proizvodnje se postiže otvaranjem ekspozitura u zemljama sa jeftinom radnom snagom ili/i jeftinim resursima.

Još jedan od uzroka, možda i značajniji od prethodnog je razvoj informacionih tehnologija. Sa kamionima, konjima i zaprežnim kolima kao transportnim sredstvima bilo je teško uspostaviti tržišne i proizvodne veze u regionu, a tek u celom svetu. Tek s razvojem internet tehnologija, kablovskom i satelitskom komunikacijom su se stvorili preduslovi za globalizaciju. Razvojem informacionih tehnologija ostvareni su uslovi za saradnju nezavisnih za udaljenost. Tako naučnici mogu da rade zajedno, diskutuju o problemima i njihovim rešenja sa različitih krajeva sveta.

Sve do devedesetih godina 20. veka svet je bio podeljen na blokove – Varšavski pakt, u kome je vodeću ulogu imao SSSR i koji se zalagao za

socijalizam, i NATO pakt u kome je vodeću ulogu imao SAD i koji se zalagao za kapitalizam. Ovakva podela sveta sprečavala je širenje globalizacije. Tek su raspadom SSSR-a otklonjene političke i ideološke prepreke za širenje globalizacije. Zemlje pod uticajem bivšeg SSSR-a započinju proces tranzicije, odnosno prelaska iz socijalizma u kapitalizam. Znajačaj faktor širenja globalizacije predstavljaju međunarodne organizacije kao što su EU i UN kojih ima u svim oblastima društvenog života – sport, kultura, politika, nauka, obrazovanje, zaštita životne sredine, privreda, kontrola nuklearnog naoružanja itd. Ove organizacije imaju za cilj rešavanje konflikata i problema na globalnom nivou.

16. Dimenzije globalizacije

Ključno:

- Šta je globalizacija?
- Globalna kultura – dominacija zapadnih kultura pomoću savremenih medija i potiskivanje nacionalnih kultura drugih zemalja
- Globalna demokratija – globalno širenje demokratije; tekekomunikacioni mediji omogućili stvaranje javnog mnjenja

Opširnije:

Globalizacija predstavlja proces povezivanja, odnosno integracije različitih društava u ekonomskom, kulturnom, i političkom pogledu u jedinstvenu društvenu zajednicu. Globalizacija putem jačanja međuzavisnosti između pojedinih društava smanjuje njihove međusobne ekonomske, političke i kulturne razlike i sve više stvara jednu potpuno novu globalnu zajednicu ljudi.

Možemo izdvojiti dve glavne dimenzije globalizacije: globalnu kulturu i globalnu demokratiju.

U prošlosti su dominirale nacionalne kulture. Društvene zajednice su imale svoje nacionalne kulture koje su se međusobno razlikovale. Prelazak iz jedne nacionalne kulture u drugu predstavljao je kulturni šok i ogledao se u dezorijentaciji pojedinaca, a dezorijentacija nastaje usled nemogućnosti primene usvojenih kulturnih obrazaca u svakodnevnom životu nove kulture. Ključnu ulogu u globalizaciji kulture imaju sredstva masovnih komunikacija, koja su i sama postala globalna. U svetu postoji medijski imperijalizam, koji karakteriše dominacija nekoliko najvećih medijskih kompanija. Kablovka i satelitska televizija omogućuje velikim multinacionalnim televizijskim kompanijama da sa svojim programirama prođu daleko izvan svojih nacionalnih granica i sda i u najudaljenijim delovima sveta započnu svoj kulturni uticaj. Savremena sredstva masovnih komunikacija u ekonomski razvijenim i srednje razvijenim zemljama dovela je do postepenog potiskivanja nacionalnih kultura i do stvaranja jedinstvene globalne kulture. U oblasti filmske industrije proces globalizacije se odvija sa sve većom dominacijom američkog filma. U oblasti muzičke industrije proces globalizacije je najintenzivniji, a dominiraju SAD i Velika Britanija. Elektronski mediji omogućili su da kultura zapada postepeno osvaja svet i nameće svetu zapadne obrasce mišljenja i osećanja, način zabave i pogled na svet i život. Najrazvijenije zemlje zapada uspostavljaju ne samo medijsku već i kulturnu imperiju.

Globalizacija posebno dolazi do izražaja u vidu jačanja demokratije i demokratske svesti. Ako demokratiju odredimo kao mogućnost građana da učestvuju u obavljanju, odnosno kontroli vlasti, onda nema sumnje da sredstva masovnih komunikacija imaju veoma važnu ulogu u demokratskim procesima

odlučivanja. Sa nastankom sredstava masovnih komunikacija stvoreni su uslovi da građani saznaju šta se dešava u društvu, da izgrade lični stav o događajima u društvu i da preko sredstava masovnih komunikacija javno izraze svoje stavove u vidu kritike ili podrške. Na ovaj način sredstva masovnih komunikacija omogućila su nastajanje javnosti, odnosno javnog mnjenja kao nove demokratske institucije koja u prošlosti nije postojala, a koja ima značajnu ulogu u kontoli vlasti. Zato svaka vlast, ukoliko želi da duže ostane na vladajućem položaju mora da vodi računa o odnosu javnog mnjenja prema načinu političkog upravljanja, a neki pokušavaju da spreče, odnosno ograniče, uticaj globalnih medija na svom nacionalnom prostoru.

17.Prvi masovni mediji i televizija kao medij

Ključno:

- Masovni mediji – nekad samo na trgovima; posle novine; pa radio; pa tv
- Televizija – spoj slike, govora i teksta, daje ljudima osećaj da su svedoci događaja

Opširnije:

Masovni mediji obuhvataju novine, radio, televiziju, filmove, reklamne oglase, video igre, internet. Ova sredstva nazivaju se masovnim zato što im je svrha da obaveste veliki broj ljudi o dešavanjima u državi i svetu. Mediji koji su nekada postojali, tj. čitanje obaveštenja po trgovima, nisu bili uspešni u obaveštavanju velikog broja ljudi, a s porastom gradova pojavila se potreba za bržim, pouzdanijim i geografski širim načinima obaveštavanja. Zato u 16. veku nastaju novine kao prvi masovni mediji, mada su novine često bile cenzurisane. Novine postaju dnevne tek u 19. veku. Novine su služile i vladarima da manipulišu i obmanjuju narod.

Sredinom 20. veka, zahvaljujući razvoju tehnike pojavljuje se radio kao nov vid masovnih medija. Radio, kao auditivni medij, brzo je prestigao stampani mediji, tj. novine zato što je bio pristupačniji i atraktivniji.

Nedugo nakon pojavljuje se televizija koja obuhvata sliku, govor i tekst. Televiziji nije trebalo dugo da pregazi konkurenciju, a i danas je najuticajni i najrasprostanjeniji masovni mediji. Mogućnost televizije da prenese sliku bile gde u svet dalo je gledaocima osećaj da sami prisustvuju dešavanjima o kojima slušaju, a sa pojavom televizije uživo taj osećaj se još više pojačao i učvrstio.

18. Televizija i vesti

Ključno:

- informativni, kulturno-zabavni i obrazovno-naučni programi
- vesti - istinite, objektivne, blagovremene, potpune i aktelne
- obilje novosti i nemogućnost da se odvoji bitno od nebitnog
- nemogućnost dolaženja do značajnih informacija
- podmetanje teško proverljivih, prividno objektivnih dokumenata
- interpretiranje događaja sa nacionalnim, kulturnim i ideološkim pogledom na svet
- nametanje interesa vladajuće klase i elite
- preuveličavanje značaja političara
- čiste laži

Opširnije:

Televiziski program se u osnovi može podeliti na informativni, kulturno-zabavni i obrazovno-naučni, pri čemu je najveći broj socioloških studija posvećen na uticaj prve dve kategorije na svest i ponašanje ljudi, a najveću pažnju izazvalo je proučavanje vesti, nasilja i masovne kulture.

Široka dostupnost televizije čini televizijske vesti najznačajnim sredstvom obaveštavanja ljudi o dešavanjima u zemlji i svetu. Od svake televizije koja emituje vesti, građani očekuju da profesionalno i objektivno obavlja svoj posao, a to znači da vesti moraju biti istinite, objektivne, blagovremene, potpune i aktelne. Nažalost s obzirom da gledaoci ne mogu sami da provere informacije koje dobijaju od vesti često dolazi do iskrivljene slike stvarnosti u medijima. Neki od uticaja iskrivljene slike su nenamerni, a neki su namerni sa ciljem manipulacije društva.

Jedan od tih uzorka može biti obilje informacija. U svetu se svakodnevno dešava dosta toga i na izveštavačima je da odaberu šta je od toga bitno za njihove gledaoce.

Drugi uzrok nesvesno iskrivljene stvarnosti je nemogućnost novinara da dođu do značajnih informacija koje institucije drže u tajnosti, kao što je Velika Britanija zataškala izveštaj da Irak ne poseduje hemijskobiloško oružje kako bi opravdala svoje vojne angažovanje u Iraku.

Treći uzrok je što novinarima podmeću prividno objektivne informacije čiju objektivnost teško da mogu da provere, kao što su obaveštajne službe novinarima dale dokument koji kaže da je Irak kupovao uranijum iz afričkih zemalja što je naizgled predstavljalo dokaz da Irak radi na atomskim postrojenjima.

Četvrti uzrok je što novinari interpretiraju događaje u svetu sa stanovišta svoje nacionalne kulture i ideologije.

Namerno stvaranje neistinite medijske slike stvarnosti nastaje kada novinari i medijske kuće stvaraju iskrivljenu sliku prema interesima i ciljevima vladajuće klase i elite.

Tako svaka vlast može pomoću televizije i medija da manipuliše i kontrološe javno mnjenje. Ovo se može postići preuveličavanjem pozitivnih, a zanemarivanjem negativnih rezultata vlasti.

Još jedan od načina manipulacije je preuveličavanje značaja političara. Medijske kuće stvljaju političare kao prve vesti što narodu daje osećaj da je rad političara društveno najvredniji i najznačajni.

Treći način manipulacije je emitovanje očiglednih laži, kao kada je Huseionova vlada govorila kako se američke trupe povlače, dok se u istom momentu kroz prozor moglo videti kako američki vojnici ulaze u Bagdad.

19.Pojam masovne kulture i uzroci nastanka masovne kulture

Ključno:

- Masovna kultura – niska vrednost i cena, da zadovolji mase
- Kič i šund
- Brz industrijski i tehnološki razvoj – slobodno vreme koje treba jeftino popuniti
- Podređivanje kulture profitu – kultura se stvara da bi se ostvario što veći profit
- Sredstva masovnih komunikacija – šire i popularizuju masovnu kulturu; pre svega televizija

Opširnije:

Masovna kultura je oblik kulture koji se javlja u savremenih industrijskim društvima. Njen nastanak i širenje povezani su sa ekspanzijom masovne proizvodnje i masovne potrošnje, s jedne strane, a s druge strane, razvojem sredstava masovnih komunikacija. Masovna kultura namenjena je ukusu i potrebama širokih masa i ona nema značajnije umetničke vrednosti. Osim niske umetničke vrednosti odlikuje je i niska cena. Masovna kultura potrošačima daje satisfakciju, a kompanijama donosi profit. Masovna kultura se brzo menja i u interesu je kompanija da prodaju jedan proizvod a da nakon nekog vremena popularizuju i prodaju sličan proizvod.

Masovna kultura nije homogena kategorija. U okviru masovne kulture razlikuju se kič i šund kao umetnički najniži delovi masovne kulture, trivijalna umetnička dela. Kič u osnovi predstavlja bezvrednu robu, najčešće slike, a šund bezvredna književna dela.

Brz industrijski i tehnološki razvoj doveo je do velikih migracija ljudi iz sela u gradova. Ljudi su se brzo prilagodili radu, ali su još uvek osećali nostalgiju prema seoskoj kulturi koju u gradu nisu mogli da obnove. Ljudi počinju da rade svoje zakonski određene sate a ostalo vreme im ostaje slobodno da rade šta žele, međutim ispostavilo se da ljudi ne znaju kako da ispune to slobodno vreme i ono postaje prazno vreme. Spajanjem ovih faktora dolazi do nastanka masovne kulture, da zadovolji nostalgiju i ispuni i prektrati slobodno vreme jeftinom zabavom.

Kako se kapitalizam širio, prvo u industriji, a kasnije i kroz ostale grane privrede, kapitalisti su shvatili da se i od kulture može ostvariti profit. Nekada su umetnici stvarali svoja dela da bi zadovoljili svoje potrebe i prikazali svoje emocije i osećanja, ali kapitalizam stvara kulturu kako bi zadovoljio što veći broj ljudi i tako maksimizirao svoj profit. Stvaraju se kompanije kojima je cilj da masovno proizvode dela niske vrednosti i cene. Tako dolazi do stvaranja filmske, muzičke i televizijske industrije. Kultura se sada prilagođava ukusu potrošača.

Sa razvojem sredstava masovne komunikacije dolazi i do širenja masovne kulture. U početku je to bio radio, a kasnije je tu ulogu preuzela televizija. Televizija kao spoj slike, teksta i zvuka omogućio je širenje masovne kulture i na niže i manje obrazovane staleže društva. Da bi neko čitao knjigu potrebno je da bude pismen, dok za konzumaciju televizije nije potrebna pismenost, već samo razvijeno čulo sluha i vida. Danas se sve više koriste kompjuteri i ostali pametni uređaji kao veoma značajno sredstvo komunikacije. Kompjuteri i telefoni su omiljena zabava dece i omladine danas, ne samo zbog interneta i filmova, već i zbog velikog broja video igara. Sredstva masovne komunikacije služe za promovisanje masovne kulture masama pa tako ono što se stvori u Njujorku, Parizu, Londonu brzo postaje poznato i ostatku sveta, a neko vreme kasnije pojavljuje se i kao proizvod.

20. Teorije o medijima

Ključno:

- Harold Inis i Maršal Meklaun – prva značajna teorija o medijima
- Inis – pojedini oblici medija različito utiču na organizaciju i razvoj društva i kulture; postojani mediji nisu dobri
- Meklaun – razvio Inisove ideje; mediji oblikuju komunikaciju; knjiga za trajno, televizija za aktuelno
- Žan Bodrijar – dublje i drugačije dejstvo medija; menja prirodu života; hiper-realnost koja je samo prividna slika realnosti; ono što vidimo digitalno nije isto i uživo
- Jirgen Herbermas – razvijanje javnog mišljenja i demokratije; savremeni mediji izneverili i služe za manipulaciju i daju samo privid demokratije
- Džon Tomson – nastavlja Herbermasa i dodaje pozitivne strane – mediji omogućavaju ljudima da formiraju objektivno i kritičko razmišljanje; tri vrste interakcije: neposredna – uživo; posredna medijska – telefonski razgovori; kvazi posredna medijska – televizija i radio (jednosmerna)

Opširnije:

Harold Inis i Maršal Meklaun su stvorili prvu značajnu i uticajnu teoriju o medijima.

Inis smatra da pojedini oblici medija u različitoj meri utiču na organizaciju i razvoj društva i kulture i da postoje sredstva koja su postojana, tj. da traju dugo ali ne utiču podsticajno na razvoj društva i kulture. Jedno takvo sredstvo bili su hijeroglifi urezani na kamen koje su koristile drevne civilizacije. Ovo sredstvo nije omogućilo širenje u prostornom i socijalnom smislu jer je sprečavalo i usporavalo komunikaciju. Tek sa otkrićem papirusa je omogućeno brže širenje informacija i to je pomoglo Rimu da postane carevina kakva jeste.

Meklaun je razvio Inisove ideje i primenio ih na medije u modernom industrijskom društvu. Po njegovom mišljenju karakter, odnosno osobine medija uslovljavaju osobine i karakter komunikacije. Tako knjiga nije pogodna za brzu razmenu informacija ili informacija koje brzo zastarevaju jer dok knjiga dođe do čitaoca informacije više neće biti aktuelne. Zato se knjige koriste za smeštanje trajnijih podataka, a televizija predstavlja mediji koji treba koristiti za prenos aktuelnih informacija.

Žan Bodrijar smatra da je delovanje modernih masovnih medija sasvim drugačije i dublje od dejstva bilo kog drugog faktora. Nastanak masovnih elektronskih medija, a osobito televizije transformisao je i samu prirodu života savremenog čoveka. Bodrijar smatra da se u modernom dobu u kome su masovni mediji prisutni svuda, stvara nova, hiper-realnost koju čini mešavina ponašanja ljudi i slika koju daju mediji. Hiper-svet samo podseća na realni svet, ali on to

zapravo nije. Proizvodi koje vidimo na televiziji ne moraju uopšte izgledati tako, a tako ni ljudi ne moraju u realnosti biti ono što vidimo na ekranima. U ovom novom dobu čak su i ratovi postali medijski.

Jirgen Herbermas smatra da sredstva masovnih komunikacija imaju značajnu ulogu u stvaranju javnog mišljenja, odnosno javne sfere kao značajnog faktora u demokratizaciji društva. Javno mišljenje podrazumeva formiranje i javno izražavanje stavova o značajnim društvenim, političkim i kulturnim problemima. Javno mišljenje nastalo je u 18. veku u salonima i kavanama Pariza i Londona kada su umetnici, književnici i novinari okupljali i raspravljali o aktuelnim temama iz politike i kulture. Savremeni mediji, iako su imali veće tehničke mogućnosti, nisu ispunile očekivanja u pogledu razvoja demokratije, već su demokratiju potisnuli u korist industrije kulture pa umesto da postanu sredstvo demokratizacije postaju sredstvo manipulacije ljudima i idejama. Pomoću savremenih medija stvoren je samo privid demokratije, dok u suštini nad opštim interesima i informacijama dominiraju parcijalni i komercijalni interesi najmoćnijih društvenih grupa.

Džon Tompson nadovezuje se na Herbermasovu teoriju, ali zamera Herbermasu što je gledao samo negativne strane medija i zanemario pozitivne. Po Tompsonovom mišljenju mediji nas snabdevaju velikim brojem značajnih informacija koje omogućavaju da objektivnije sagledamo društvene događaje i formiramo sopstveno kritičko mišljenje. Mediji samo pružaju tu mogućnost, ali da li će do toga doći zavisi od pojedinca. Tompson razlikuje tri vrste interakcija. Prva je neposredna gde sagovornici pričaju uživo, lice u lice i razmenjuju kritike, ideje i mišljenja. Druga je posredna medijska i ona se služi medijima komunikacije poput telefona i računara za ostvarivanje razgovora između sagovornika. Treća je kvazi posredna medijska interakcija. Najbolji primer ove interakcije je televizija, gde jedna strana pruža informacija, a druga ih samo prima, bez mogućnosti odgovora, što samo daje privid interakcije, stoga i naziv kvazi interakcija. Prve dve vrste su dijaloške jer se razgovor vodi u oba smera, dok je treća monološka. Tompson smatra da ni jedna od njih ne dominira već su balansirano izemšane u našim životima.

21. Globalno širenje liberalne demokratije

Ključno:

- Demokratija raste – globalizacija, tržišna privreda, masovne komunikacione tehnologije
- Paradoks demokratije – popularnost raste, ali i nezadovoljstvo

Opširnije:

Sve do kraja prošlog veka u svetu su dominirali autoritarni sistemi, dok se danas dve trećine sistema može nazvati demokratskim. Demokratija je danas postala vrednosno najpoželjniji oblik vladavine u svetu. Uzroke popularnosti demokratike treba tražiti u društvenim i ekonomskim promenama u modernom društvu. Tržišna privreda, koja dominira u modernom društvu, jedan je od značajnih faktora demokratizacije, jer tržišna privreda svojim principima slobodne trgovine, konkurencije i slobodne inicijative zahteva demokratski sistem odlučivanja. Globalizacija takodje predstavlja značajan faktor jer doprinosi sticanju znanja o pravima i načinima života u drugim zemljama što dovodi do demokratskog osveštavanja ljudi u pogledu svojih prava pa ljudi počinju da zahtevaju više informacija o tome ko vlada, a samim tim i veću demokratiju. Treći uzrok popularnosti demokratije predstavljaju novi masovni mediji i sredstva komunikacije, naročito televizija i internet. Autoritativne vlade su nekada nastojale da prikrivaju i cenzurišu nedostatke svoje vladavine, ali razvojem kablovke i satelitske tehnologije to postaje sve teže. Ljudi sada mogu lakše da komuniciraju međusobno i da saznaju za različita mišljenja o uslovima njihovih života i tako uvide istinu o državnoj propagandi. Internet predstavlja moćno sredstvo demokratizacije čiji uticaj prelazi nacionalne i kulturne granice između država, olakšava prenos ideja po svetu i omogućava sličnim ljudima da se pronadu u sajber prostoru. Danas živimo u „otvorenom svetu informacija“ u kojem su autoritarne vlade sve manje u stanju da kontrolišu protok informacija, mada mnoge to i dalje pokušavaju.

Paradoks demokratije predstavlja pojavu sve veće popularnosti demokratije i istovremenog sve većeg nezadovoljstva i razočarenja u rezultate demokratije. Demokratija nailazi na poteškoće svuda u svetu. Vlade nacionalnih država postaju previše male da se bave globalnim problemima, a previše velike da se bave malim problemima pojedinih gradova ili oblasti. Vlade nisu u stanju da deluju da multinacionalne gigante, pa na primer kada bi velika kompanija zatvorila fabrike u Velikoj Britaniji i otvorila ih u Meksiku kako bi smanjili troškove, došlo bi do otpuštanja hiljada britanskih radnika koji bi se za pomoć okrenuli vladi, iako je ona nemoćna da ista preduzme. Građani mnogih demokratskih država nemaju poverenja u svoje predstavnike i smatraju da političari deluju zarad sopstvenih interesa, a ne interesa običnog naroda.

22.Otuđenje u radu

Ključno:

- Marks – rad potvrđuje čoveka kao individuu i kao društveno biće
- Privatna svojina nad sredstvima proizvodnje – radnici se otuđuju od procesa proizvodnje i sebe, a samim tim i drugih
- Proizvodnja za tržište – radnik ne proizvodi za sebe već za druge pa se otuđuje od svojih sposobnosti; vrednost čoveka se ogleda u njegovoj plati
- Podela rada – radnik obavlja samo mali deo neke celine koju ne može da oseti i sagleda pa se vezuje za kompaniju; parcijalni rad, parcijalna svest
- Mehanizacija – mašina preovlađava čoveka; čovek je samo dodatak mašini
- Da se otkloni treba uvesti komunizam, ukinuti specijalizaciju rada i povećati slobodno vreme radnika

Opširnije:

Otuđenje u radu postojalo je u toku cele istorije, a postoji i danas. Sve veći broj ljudi ne radije se poslu i živi za vikend i godišnji odmor. Karl Marks je prvi naučnik koji se posebno bavio problemu otuđenosti u radu. Marks je smatrao da rad najbolje potvrđuje čoveka i to dvostruko, kao individua i kao društveno biće. S obzirom da rad zahteva ulaganje individualnih sposobnosti i kreativnosti pojedinca on potvrđuje pojedinca kao biće koje je sposobno da stvara i zadovoljava sopstvene potrebe, a s druge strane proizvodi rada čoveka doprinose opštem društvenom dobru, pa se na taj način čovek ispunjava i kao društveno biće. Po Marksovom mišljenju postoje četiri uzroka otuđenja u radu.

Prvi je postojanje privatne svojine nad sredstvima za proizvodnju. Privatna svojina nad sredstvima za proizvodnju pretvara zaposlene u najamne radnike, koji prodaju svoje sposobnosti, rad i svoju ličnost za najmninu. Radnici su otuđeni od rada jer ne učestvuju ni u organizaciji ni načinu rada. Otuđenje od rada dovodi i do samootuđenja jer se čovek gleda na svoje sposobni kao na tuđe, koje ne pomažu u potvđivanju njega kao ličnosti, a što kasnije dovodi i do otuđenja od drugih ljudi.

Drugi uzrok otuđenja predstavlja proizvodnja za tržište. Naime, radnici stvaraju proizvode, ne za sebe i svoje potrebe već za tržište. Cilj tržišne proizvodnje je što veća proizvodnja, a ne potvrđivanje rada, čime dolazi do otuđenju u radu. Plodovi rada radnika ogledaju se samo u njegovoj plati, koja postaje osnovni podsticaj za dalji rad radnika u takvom sistemu. Marks smatra da je takav sistem pretvorio novac u osnovno merilo ljudske vrednosti.

Treći uzrok je podela rada. Podela rada primorava radnika da obavlja sve sitnije delove neke delatnosti, bez mogućnosti da sagleda proizvod svog rada u celosti. On obavlja jedan mali, samostalno beznačajni deo neke celine, a tu celinu vidi samo kompanija. Stoga radnik sebe i svoj rad vezuje za kompaniju. Kod

takvog radnika sve je parcijalno, i njegov rad i njegova svest o organizaciji u kojoj radi i društvu u kome živi.

Četvrti uzrok je mehanizacija procesa proizvodnje. Mehanizacija je dovela do toga da mašina više nije alat radnika, već radnik mašini. Radnik postaje dodatak mašini, koji nema mogućnosti da pokaže svoje sposobnosti i iskoristi svoj pun potencijal. Mašine su uvek perfektnije od čoveka i menjaju radnike do te mere da radnik postaje višak pored mašine.

Marks je verovao da se otuđenje u radu može sprečiti ukidanjem privatne svojine nad sredstvima za proizvodnju, tj. uvođenjem komunističkog društva, povećavanjem slobodnog vremena tako da se radnici mogu baviti različitim delatnostima po svojim potrebama i interesovanjima i ukidanjem specijalizacije rada.

23. Otuđenje i tehnologija

Ključno:

- Razvoj tehnologija zahteva zapošljavanje stručnih i kreativnih ljudi što dovodi do intelektualizacije rada, ali oni koji rade na starim proizvodima osećaju otuđenje
- Robert Blauner ispitao nivo otuđenosti u grafičkoj, tekstilnoj, automobilskoj i hemijskoj industriji
- Grafička industrija – zanatska tehnologija; sami kontrolišu rad; druže se; osećaj društvenog značaja rada
- Hemijska industrija – sve automatizovano; ne zahteva se fizički rad ljudi; ljudi nadgledaju, upravljaju i kontrolišu mašine; osećaj superiornosti i važnosti; kolektiv
- Automobilska industrija – pokretna traka; radnici nemaju kontrolu nad svojim radom; masovna proizvodnja i podela rada ih otuđuje od proizvoda; usamljenost u radu
- Tekstilna industrija – slična automobilskoj; siromašni seoski radnici; porodice pomažu sa usemljenošću; novac podstrek za rad
- Strah od gubitka posla; zastarevanja znanja i veština; stalno učenje i često menjanje posla

Opširnije:

Primena i razvoj savremenih tehnologija u procesu proizvodnje dovodi do intelektualizacije rada, ali i do pasivizacije i obesmišljavanja rada. Tehnologija se stalno menja i razvija pa su kompanije primorane da zapošljavaju visoko stručnu i kreativnu radnu snagu, dok kod radnika koji rade na postojećim proizvodima dolazi do fizičke, emocionalne i intelektualne otuđenosti.

Robert Blauner je sproveo istraživanje u kome je ispitivao nivo otuđenosti u različitim industrijama koje koriste različite tehnologije i tehnološke procese. Razlikovao je četiri kategorije te je ispitivao četiri industrije: grafičku kao primer zanatske industrije, tekstilnu koja je bila na nivou mehanizovnog posluživanju mašina, automobilsku industriju koja je koristila pokretnu traku i hemijsku u kojoj je postojao automatizovan način proizvodnje.

Najmanji stepen otuđenosti (4%) imala je grafička industrija, koji Blauner objašnjava kao rezultat prirode zanatske tehnologije. Radnici su imali visok stepen autonomije i nisu bili uslovljeni tempom mašine. Nije postojao hijerarhijski sistem upravljanja koji nadzirao radnike, pa su radnici pravili pauze po svojim potrebama što je omogućilo da ostvare interakciju sa ostalim radnicima. Radnici su posao koji su radili doživljavali kao društveno značajan što je takođe veoma pozitivno uticalo na smanjeni nivo otuđenosti.

Automatizovan način proizvodnje u naftnoj i hemijskoj industriji dovodi do drugog najmanjeg stepena otuđenosti (11%). Automatizovani način proizvodnje je kontinualnog karaktera i ne zahteva fizički rad ljudi. Radnici su tu da nadgledaju i upravljaju radom mašina što im daje osećaj superiornosti, važnosti i samopoštovanja. Oni smatraju da je rad mašina pod njihovom kontrolom što dovodi do smanjena nivoa otuđenosti. Timski rad i česte konsultacije sa inženjerima uslovljava stvaranje kolektiva što doprinosi zadovoljstvu na poslu.

Najviši stepen otuđenosti primećen je u automobolskoj industriji i Blauner pripisuje nekoliko faktora za ovakav rezultat. Prvenstveno je za to zaslužna pokretna traka koja uslovljava tempo rada čoveka tako da radnik nema nikakvu kontrolu nad svojim radom. Zatim masovna proizvodnja ne pruža mogućnost da se oseti smisao rada. Radnici imaju samo male repetativne zadatke koji ne zahtevaju kreativnost, stvaralaštvo i inicijativu. Radnici su veoma izolovani na svom poslu jer ne rade u grupama što uslovljava visok stepen usamljenosti.

Rad u tekstilnoj industriji u pogledu autonomije, integriteta, smislenosti i posvećenosti veoma je sličan automobilskoj industriji. Niži stepen otuđenosti, Blauner prepisuje socio psihološkim karakteristikama radnika. Tekstilne fabrike uglavnom su smeštane u siromašnim predelima u kojima je radila seoska radna snaga. Siromašni radnici živeli su u velikim porodičnim zajednicama pa su usamljenost u radu nadomestili druženjima u slobodno vreme. Za ove siromašne radnike novac je bio veliki podstrek za rad jer su novcem mogli da reše bitne životne probleme.

Sastavni deo otuđenosti u radu predstavlja i strah zaposlenih od gubitka posla usled stalnog razvoja tehnike. Prestaje da postoji posao za ceo život i ljudi su primorani da menjaju poslove par puta tokom svog života. Ubrzani razvoj tehnike primorava ljude da uvek uče i usavršavaju se kako bi ispratili tehnologiju i kako njihovo znanje i veštine ne bi zastareli.

24.Otuđenje belih kragni, rada i dokolice

Ključno:

- Otuđene belih kragni predstavlja samootuđenje, otuđenje od ličnosti; dolazi do stvaranja tržišta ličnosti (Rajt Mils)
- Andre Gorc navodi da otuđenje u radi dovodi do otuđenja i u dokolici; radnicima se prikazuje jeftina zabava da prikrije prave probleme
- Herbert Markuze se slaže sa Gorcom i dodaje da rad otupljuje ljude, a dokolica ga još više zaglupljuje i tako čini podobnim za manipulaciju putem reklama

Opširnije:

Otuđenje belih kragni predstavlja otuđenje nemanuelnih radnika od svoje ličnosti. S porastom broja belih kragni dolazi do pojave tercijalnog sektora privrede koji se ne bavi proizvodom već ljudima. Kao što manuelni radnici prodaju svoje veštine sa proizvodima tako i nemanuleni radnici prodaju svoje veštine s ljudima. Bele kragne plasiraju i prodaju proizvode, pa oni moraju da se pretvaraju da su srdačne, ljubazne i iskrene osobe kako bi se što više svideli ljudima sa kojima posluju. Na ovaj način oni gube sebe i svoje ličnost, a ličnost postaje roba kao i svaka druga koja može da se kupi. Američki sociolog Rajt Mils, koji se bavio ovim vidom otuđenja naziva ovu pojavu tržištem ličnosti. On navodi da ljudi u toku posla svoju ličnost pretvaraju u oruđe od koga se otuđuju. Na taj način čovek postaje otuđen i od sebe i od drugih.

Francuski sociolog Andre Gorc smatra da otuđenje u radu podstiče radnika da samoostvarenje traži u dokolici, međutim ni tu ga ne može pronaći jer kapitalistički sistem prikazuje radnicima jeftine proizvode industrije zabave i time radnicima samo skreće pažnju sa pravih problema nametanjem lažnih potreba čime samo čine otuđeni rad prihvatljivim. Na ovaj način čovek se otuđuje i kao radnik i kao potrošač.

Herbert Markuze slaže se sa Gorcom teorijom i navodi da je rad iscrpljujuće, zaglupljujuće, neljudsko robovanje, a da dokolica nudi relaksaciju koja ublažava i produbljuje tu zagluplenost. Radnici traže svoju svrhu u novcu i načinu na koji ga troše umesto na svoje odnose sa drugima. Društvo živi i kupuje po ugledu na reklame pa tako vladajuća klasa, putem tih istih reklama, kontroliše svoje radnike robove.

25. Kriminal belih kragni

Ključno:

- Krininal belih kragni – kriminal bogatih; obuhvata utaju poreza, malverzaciju sa hartijama od vrednosti, nezakonite prodaje, pronevere, proizvodnju i prodaju opasnih proizvoda i čistu krađu
- Kriminal moćnih – korišćenje položaja za ilegalno bogaćenje
- Korporacijski kriminal – globalan; nepridržavanje propisa; administrativni, životna sredina, rad, finansijski, proizvodni, nelojalna trgovačka praksa
- Sajber kriminal – kriminal u sajber prostoru korišćenjem informacionih tehnologija; devet vrsta (pogledati dole)

Opširnije:

Kriminal belih kragni odnosi se na kriniminalna dela čiji počinitelji pripadaju bogatijem i moćnijem staležu društva. Ova vrsta kriminala rasprostranjenija je i mnogo opasnija od kriminala koji čine siromašni (krađe, provale). Kriminal belih kragni obuhvata utaju poreza, malverzaciju sa hartijama od vrednosti, nezakonite prodaje, pronevere, proizvodnju i prodaju opasnih proizvoda i čista krađa. Osim kriminala belih kragni postoji i kriminal moćni, gde ljudi koriste svoj položaj kako bi se ilegalno obogatili. Prema ovim vrstama kriminala u društvu postoji određena tolerancija pa su i kazne za njih dosta blaže u odnosu na kriminal siromašnih, iako su posledice ovog kriminala drastično veće i opasnije po društvo.

Korporacijski kriminal predstavlja kriminal koji čine korporacije da bi nelegalno uvećale svoje profite. Ovaj kriminal je široko rasprostranjen i raznovrstan, a ogleda se u nepoštovanju propisa. Može se izdovijati šest tipova kršenja propisa: administrativno (administrativni poslovi ili nepridržavanje propisa), u vezi zaštite životne sredine (zagađenje), finansijsko (utaja poreza, nezakonita ispata), o radu (nehumani uslovi rada, praksa zapošljavanja), proizvodni (bezbednost proizvoda, pogrešne etikete) i nelojalna trgovačka praksa (antikonkurencija, lažno reklamiranje). Ova vrsta kriminala dovodi do velikih posledica po živote i zdravlje ljudi. Na primer nepropisno izgrađeni objekti su doveli do velikog broja žrtava u zemljotresu u Turskoj 1999, ili nepropisno skladištenje hemikalija u Indiji koje je dovelo do eksplozije koja je ubila i osakatila veliki broj ljudi. Korporacijski kriminal je globalni kriminal i njegove posledice osećaju se u celom svetu. Jedini efikasni način borbe protiv ove vrste kriminala bila bi međunarodna saradnja u usaglašavanju propisa.

Sajber kriminal predstavlja tehnološki kriminal koji se obavlja upotrebom informacionih tehnologija. Sajber kriminal je globalni problem sa kojim svet teško izlazi na kraj i vlade se sve više trude da spreče zloupotrebe u sajber prostoru. Mogu se izvojiti devet tipova sajber kriminala: iligelalno priključivanje u

telekomunikacione sisteme (špijunaža i prisluškivanje); elektronski vandalizam i terorizam (usled velike zavisnosti od kompjuterizovanih sistema); krađa telekomunikacionih usluga; krađa autorskih prava; materijali sa pornografskim i uvredljivim sadržajima; prevare putem telemarketinga (reklamiranje lažnih proizvoda, poslova, humanitarnih akcija i sl.); kriminal u elektronskom prenosu novca; elektronsko pranje novca; unapređenje kriminalnih zavera

26. Uticaj čoveka na prirodu i zagađenje životne sredine

Ključno:

- Prvo čovek zavisi od prirode – sakupljačka privreda
- Zatim lov i ribolov – omogućilo širenje ljudi
- Poljoprivreda – prvi znak ukroćavanja prirode; blago uništavanje prirode zarad obradivog zemljišta; čovek zadovoljava samo egzistencijalne potrebe
- Industrija – rapidno uništavanje prirode i životne sredine
- Zagađenje vazduha – izduvni gasovi u saobraćaju, grejanju kuća, postrojenja, termoelektrana; izaziva bolesti disajnih organa
- Zagađenje vode – kisele kiše, otpadne industrijske i kanalizacione vode, korišćenje hemikalija u poljoprivredi
- Zagađenje okoline – smeće i slaba reciklaža

Opširnije:

Odnos čoveka i prirode se tokom milenijuma konstantno menjao, pa je i njihov međusobni uticaj podlegavao istim promenama.

Na početku je priroda imala značajniji uticaj na čoveka nego on na prirodu. Čovek je zavisio od prirode i njenih plodova kako bi opstao. Najpre je sakupljao šumske plodove i gotove proizvode prirode (sakupljačka privreda), a kasnije je omogućio sebi i ishranu ribom i mesom (lov i ribolov).

Nakon toga, čovek je počeo da se bavi poljoprivrednom proizvodnjom, što je bio prvi znak potčinjavanja prirode u njegovu korist. Čovek je stavio u svoje ruke kontrolu nad izvorima hrane, ali samim tim je počelo i uništavanje prirode (naravno, u mnogo blažoj meri) uništavanjem šuma radi stvaranja i širenja plodne zemlje. Međutim, ovim su se namirivale samo osnovne egzistencijalne potrebe ljudi, čime priroda nije bila drastično ugrožena.

Međutim, pojavom industrije i kapitalističkog načina proizvodnje dolazi i do drastičnog uništavanja prirode. Proizvodi se mnogostruko više proizvoda nego što postoji realna potreba, industrije se ne pridržavaju ekoloških propisa za njihov rad (koje su inače kasno stupile na snagu) i ne postoji osećaj odgovornosti, s obzirom da se zagađuje okolina van geografskog okvira industrijskih postrojenja.

Neposredno, industrija utiče na prirodu time što je zagađuje putem izduvnih gasova, štetnih isparenja, akumulacijom otpada, a posredno time što povećava broj stanovništva, čime se mora oslobađati više prirodnog prostora. I posredno i neposredno uništavanje prirode dovodi do degradacije životne sredine koja se ogleda u zagađivanju životne sredine, istrošenosti prirodnih resursa i stvaranju tehnoloških rizika koji ugrožavaju zdravlje ljudi.

Zagađivanje životne sredine se ispoljava i zagađivanjem vazduha, voda i okoline otpadom.

Zagađenju vazduha doprinose industrijska isparenja i gasovi, kao i izduvni gasovi termoelektrana koje obezbeđuju kućno grejanje. Hemijske industrije i metaloprerađivačke industrije su takođe veliki zagađivači vazduha. Zagađenje vazduha se ispoljava kod ljudi čestim bolestima respiratornih organa. Zagađenje je najveće u velikim gradovima gde je razvijena industrija i saobraćaj.

Zagađivanje vazduha dovodi i do zagađenja vode, putem kiselih kiša koje se stvaraju spajanjem štetnih gasova sa kišom. Pored kiselih kiša, zagađivanje vode se ostvaruje putem kanalizacije, otpadnih industrijskih voda i korišćenjem raznih poljoprivrednih sredstava (pesticida, herbicida...) koji ulaze u podzemne vode.

Zagađivanje okoline otpadom se ogleda u neregulisanom odlaganju kućnog i industrijskog otpada (njihovo bacanje u okolinu, vode...), kao i ograničenom reciklažom tog otpada.

27. Istrošenost resursa, rizik i životna sredina

Ključno:

- Obnovljivi i neobnovljivi resursi
- Poljoprivreda i razaranje tla
- Šume
- Globalno zagrevanje
- Genetski modifikovana hrana
- Ekološke katastrofe
- Paradoks tehnike i prirode

Opširnije:

Istrošenost resursa se ogleda u istrošenosti kako obnovljivih, tako i neobnovljivih prirodnih resursa. U neobnovljive prirodne resurse spadaju oni, koje priroda ili čovek ne može obnoviti poput fosilnih goriva i mineralnih sirovina.

U obnovljive spadaju one koje priroda može proizvesti, poput vode, zemljišta i biljaka. S obzirom da današnja industrija se još uvek oslanja većinski na neobnovljive izvore, njihova istrošenost je već alarmantna- tako na primer, istrošenost nafte je dovela do toga da naučnici predviđaju kompletan nestanak ovog resursa već za otprilike 30 godina.

Poljoprivreda i korišćenje zaštitnih sredstava su doveli do zagađenja zemlje i razaranja tla. Posledica ovoga je uništavanje biljnog i životinjskog sveta, koji zavisi od zemljišta i tla koje ga hrani i nudi sklonište. Razaranjem tla će se povećati broj pustinja, koje ne mogu podstaći razvoj ni biljnog, ni životinjskog sveta.

Međutim, najveće iscrpljavanje resursa se desilo na polju šuma, koje osim što nude prirodni resurs neophodan u velikom broju industrija, takođe snabdevaju ljude kiseonikom, bez kojeg ne mogu preživeti. Veliki požari, masovno i ilegalno uništavanje i seča šuma predstavljaju ekološku katastrofu za ceo živi svet.

Rizici koje je zagađenje i uništavanje životne sredine donelo su globalno zagrevanje, proizvodnja genetski modifikovane hrane i sve češće ekološke nesreće.

Globalno zagrevanje je goreća tema svetskih ekologa, ali i političara i aktivista. Nastaje usred oslobađanja velikih količina izduvnih gasova, koje prouzrokuju stvaranje efekta staklene bašte. Efekat staklene bašte nastaje kada se sunčevi zraci odbijaju o zemljinu površinu, ali ih gasovi u atmosferi odbijaju nazad ka zemlji i ne daju im da izađu čime se povećava temperatura. Prosečna temperatura na zemlji se konstantno povećava, čime se uzrokuje otapanje glečera na polovima i povećanje nivoa mora - to prouzrokuje klimatske promene koje su sasvim nepredvidive, ali sasvim sigurno negativne, čak kobne po živi svet.

Genetski modifikovana hrana je nastala sa željom da se smanji stepen gladi u svetu, ali je donela negativne posledice po zdravlje čoveka. Genetska

modifikacija biljaka i životinja po potrebi čoveka je dovela do željenog rezultata (većeg prinosa, veće mesnosti životinja...), ali se preko kasnijih ispitivanja dokazalo da isto tako negativno utiče na konzumera (smanjuje imunitet pacova i usporava rast organa, a kod pčela je došlo da prelaska gena sa biljke na životinju). Ova oblast sama po sebi još uvek nije dovoljno ispitana, pa su i posledice takve proizvodnje nepoznate.

Ekološke nesreće su takođe veliki rizici koji prete da unište živi svet. Jedna od najpoznatijih je nesreća u Černobilju, koja je imala kobne posledice ne samo za ljude, nego i za živi svet - dan danas je taj kraj praktično mrtav, bez velike šanse za obnavljanjem i takvo stanje se očekuje još minimum 20.000 godina. Ekološke nesreće nastaju kada tehnika zakaže, tj. usred nepouzdanosti mašina i tehnike.

Zaključak u pogledu negativnog uticaja tehnike na prirodu je paradoksalan. Tehnika je uzrokovala degradaciju i uništenje prirode, ali jedino dalji razvoj tehnike može spreći ekološke probleme.

28. Informacione tehnologije i nejednakosti – digitalni jaz

Ključno:

- Digitalni jaz u užem smislu – nejednakost u pristupu informacionim tehnologijama u odnosu na starost, pol, visinu prihoda i stepnu obrazovnja; žene; stariji; 18+; pay for view; niski prihodi i digitalni jaz u globalnom smislu – nejednaka razvijenost zemalja; Huawei i Google; Severna Koreja

Opširnije:

Digitalni jaz je pojam koji se posmatra u užem i globalnom značenju (podelu je načinio američki sociolog Filip Gorski). U užem, digitalni jaz predstavlja nejednakost u pristupu informacionim tehnologijama u odnosu na starost, pol, visinu prihoda i stepen obrazovanja. Globalni digitalni jaz označava nejednakost u pristupu informacionim tehnologijama u odnosu na zemlju porekla i odnosa te zemlje sa ostatkom po pitanju slobodnog pristupa tim tehnologijama. U užem smislu, digitalni jaz se primećuje u tome, da je ženama kako fizički, tako i u pogledu digitalnog obrazovanja još uvek u nekim zemljama zabranjeno ili ograničeno korišćenje informacionih tehnologija u tu svrhu. Takođe, starosna grupa tj. uzrast kontroliše da li je neki sadržaj dostupan samo odraslima ili svim starosnim grupama podjednako. Primera radi, postoje stranice i pojedini sadržaji na nekim stranicama (npr. video igre na Steam platformi) koji su dostupni isključivo starijim od 18 godina. Pay for view sadržaji koji postoje na internetu su dostupni samo onima koji su u stanju da plate određenu svotu novca za taj sadržaj, zbog čega je nekima koji imaju niske prihode onemogućeno pristupanje tom sadržaju. Takođe, određene afričke države zbog ekstremno niskih prihoda nisu u stanju da priušte računar ili mobilni telefon, koji danas čine svakodnevnicu skoro svih srednje i visoko razvijenih država sveta.

Sa globalnog aspekta, digitalni jaz se ogleda u tome da određene informacione tehnologije i sadržaji nisu dostupni svim državama sveta. Tako na primer, postoje internet sadržaji koji su dostupni samo u odabranim državama zbog cenzure koju nameću neke države. Kompanija Huawei je zbog prošlegodišnjih konflikata ukinula Google platformu na svojim uređajima i ne prodaje svoje proizvode na teritoriji SAD-a – američkim građanima je time onemogućen pristup toj tehnologiji. Najbolji primer i dokaz digitalnog jaza je Severna Koreja. Zbog izuzetne izolovanosti i stroge cenzure, stanovništvu te države je zabranjen pristup internetu, kao i internacionalni pozivi ka drugim zemljama. Samo elita države je u mogućnosti da kupi računar i telefon, a i oni su često zastareli u odnosu na ostatak sveta. Nemaju pristup kablovskoj televiziji- postoji 4 TV kanala koji su dostupni, i koji većinski prikazuju propagandni materijal. Nijedna nama poznata kompanija koja prodaje tehnologiju i uređaje ne izvozi svoje proizvode u Severnu Koreju- većina stanovništva ne poznaje Apple, Samsung, Asus...

29. Kulturna reprodukcija kao oblik nejednakosti (učiti kako ne raditi)

Ključno:

- Kulturna reprodukcija – reprodukcija društvene strukture
- Obrazovanje – sistem jednakih šansi; iz niže u višu klasu
- Kulturni kapital – otelovljen, objektizovan, institucionalizovan; pokazuje pripadnost klasi
- Niže klase lakše i brže odustaju
- Polne razlike – devojke idu na manje vredne fakultete i češće odustaju da bi radile niskoplaćene poslove za koje su prekvalifikovane
- Mačo momci – delikventi koji smatraju da je muškost i fizička snaga važnija od obrazovanja; kriza muškosti

Opširnije:

Kulturna reprodukcija je ustvari reprodukcija društvene strukture- održavanje odnosa i razlika između niže, srednje i više klase društva. Obrazovanje, iako po svom cilju humanističke prirode igra presudnu ulogu u kulturnoj reprodukciji. Obrazovanje u teoriji stvara “sistem jednakih šansi” (meritokratija), gde se pripadnici niže klase mogu obrazovati i steći uslov za visoke društvene položaje, tj. ulaz u srednju i višu klasu društva. Međutim, u praksi, obrazovanje često čini protivrečno. Uticaj obrazovanja na kulturnu reprodukciju je posebno izučavao francuski sociolog Pjer Burdije. Pjer je uočio presudni odnos između kulturnog kapitala i klasne pripadnosti, kao i odnos kulturnog kapitala sa stepenom obrazovanja. Kulturni kapital je pojam koji označava veštine, znanja i obrazovanje koje pojedinac poseduje. Postoje tri vrste kulturnog kapitala: otelovljen (talenat, urođene sposobnosti), objektivizovan (knjige, muzički instrumenti, informacione tehnologije) i institucionalizovan (diplome, priznanja). Institucionalizovan kulturni kapital je posebno važan za kulturnu reprodukciju, jer putem diploma i priznanja se dolazi do viših i boljih pozicija na poslu, a samim tim i u društvu.

Tačnije, količina kulturnog kapitala koja je u posedu pojedinca određuje i stepen njegove obrazovanosti, kao i pripadnost nekoj društvenoj klasi. Sa druge strane, kućno vaspitanje kao jedan oblik kulturnog kapitala postavlja pripadnike više klase u bolji položaj, jer je kućno vaspitanje više klase naklonjen ka dominantnoj klasi, koja je smatrana kao legitimna i najbolja. Pripadnici niže klase moraju pokazati više truda i istrajnosti u obrazovanju kako bi se domogli više klase, ali takođe su i u većem iskušenju da prekinu proces obrazovanja i prihvate manje plaćene i cenjene poslove zbog konkurencije koju im nameće viša klasa.

Osim klasnih razlika, obrazovanje reprodukuje i polne razlike među radnicima. Devojke se češće opredeljuju za prekid studija i obrazovanja kako bi se bavili srednje ili nisko plaćenim poslovima, za koje su često prekvalifikovani.

Češće biraju fakultete koji su niže po hijerarhiji, jer osećaju veći pritisak kako od uticaja više klase, tako i uticaja „dominantnijeg“ muškog pola.

Jedan zanimljiv fenomen u ovom polju je zapazio sociolog Martin Mehan u svojem istraživanju u školi Parnell u Zapadnom Midlendsu 1994. godine. Istraživao je odrastanje momaka u toj školi, posebno grupu momaka koje je nazvao „mačo momci“. Mačo momci su bili delikventski nastrojeni dečaci koji su se neprijateljski odnosili prema obrazovanju i školskom sistemu. Naime, to je bila generacija momaka čiji očevi su zarađivali od fizičkog rada, koji je bio cenjeniji i koji se smatrao pravim muškim poslom. To su bili momci radničke klase, nisu bili posebno zainteresovani za svoje obrazovanje, već su gajili uverenja da pre svega treba da razviju svoju muškost. Kako su oni bili neprijateljski nastrojeni prema školi, tako je i škola bila strožija prema njima. Po njihovom mišljenju, obrazovanje je ženski posao, nije dostojan jednog muškarca kao jačeg i dominantnijeg pola. Mehan u ovom stavu i pojavu nazvao „krizom muškosti“- mačo momci su težili da žive u vremenu kada je fizički rad bio cenjen, a muškost bila merena njihovom fizičkom jačinom.

30. Materijalno stanje porodice kao oblik nejednakosti (Kolman, Boulz i Gintis)

Ključno:

- Obrazovanje nije meritokratija, materijalno stanje i klasna pripadnost porodice su najznačajniji faktor nečijeg uspeha; belci i azijati postižu bolje rezultate od crnaca
- IQ ne utiče na nečiji uspeh u obrazovanju ili nagrade na poslu
- Obrazovanje samo prodububljuje nejednakosti; povlastica rađa povlasticu

Opširnije:

Iako je obrazovanje u teoriji pravedan i meritokratski sistem, iza te fasade krije se razlog stalnih društvenih nejednakosti i njene reprodukcije iz generacije u generaciju. Pre svega, materijalno stanje porodice i klasna pripadnost porodice je jedan od ključnih faktora koji utiču na sveopšti uspeh nečijeg obrazovanja. Američki sociolog Džejms Kolman je u svojim istraživanjima američkog obrazovnog sistema došao do zaključka da je kako klasna, tako i etnička pripadnost uticala na uspeh u učenju- belci i azijski Amerikanci su bili uspešniji nego crnci. Zaključio je da je to posledica kućnog vaspitanja, okoline u kojoj žive i krug vršnjaka sa kojima se druže.

Američki sociolozi Samuel Boulz i Herbert Gintis su takođe istraživali odnos između uspeha u školovanju sa koeficijentom inteligencije (IQ) i nagradama koje se stiču u odabranom zanimanju. Pre svega, pokazali su da stepen IQ ne uzrokuje siguran uspeh u školovanju i poslu, već na to pre svega utiče porodično poreklo, tj. klasna pripadnost porodice. Deca iz ovakvih porodica generalno imaju viši IQ, ali je on samo posledica dužeg obrazovanja koje mu porodica nameće. Odatle sledi da je visok IQ posledica, a ne uzrok dužeg obrazovanja.

Drugi zaključak koji su doneli ovi sociolozi je da IQ nije nužno razlog višeg ili manjeg primanja na nekom poslu (nagrada na poslu). Opet vuku paralelu između porodičnog porekla i tih nagrada - dokaz tome je da postoje ljudi koji su prekvalifikovani za svoj posao, a takođe i oni koji realno i nisu. Kada bi se dali svima isti uslovi za obrazovanje i isto vreme dokazalo bi se da deca niže klasne pripadnosti mogu da nadmaše svojim kvalifikacijama decu sa višom klasnom pripadnošću. Na kraju, Boulz i Gintis zaključuju da rasa, pol i klasna pripadnost su glavni faktori koji utiču na visinu prihoda na nekom poslu, kao i pozicioniranju radnika na hijerarhiji preduzeća. Pripadnici više klase češće dobijaju više pozicije sa višim prihodom, što znači da opšta kvalifikacija za taj posao nije presudni faktor. Time su ovi sociolozi dokazali da samo obrazovanje, iako predstavljeno meritokratski i pravedno, je samo alat za produbljavanje društvenih nejednakosti i reprodukciju društvenog sistema. Klasa i ugled se nasleđuje, povlastica rađa povlasticu.

31.Inteligencija i obrazovni uspeh, emocionalna i interpersonalna inteligencija

Ključno:

- Inteligencija – sposobnost apstraktnog razmišljanja; meri se koeficijentom inteligencije (IQ) posebnim testovima
- Ti testovi su neprecizni pri testiranju različitih kultura i klasa; ne postoji kulturno nepristrasni testovi
- IQ je delom genetski, delom uzrokovan sredinom, klasom i kulturom
- Na rezultate utiču prethodno iskustvo i obrazovanje testirane osobe, njegov stepen poznavanja građe testa, motivacija ili želja da postigne dobar rezultat, emocionalno stanje, odnos s eksperimentatorom, poznavanje jezika na kojem se vrši testiranje, telesno zdravlje i celokupno stanje, kao i urođene sposobnosti testirane osobe
- Emocijalna inteligencija - sposobnost sopstvenog motivisanja, posedovanje samokontrole, entuzijazma i istrajnosti
- Interpersonalna inteligencija - sposobnost razumevanja drugih ljudi
- Emocijalna i interpesonalna značajniji pokazatelj uspeha od IQ-a

Opširnije:

Američki psiholog A. Jensen (Arthur Jensen) definiše inteligenciju kao “sposobnost apstraktnog razmišljanja” i tvrdi da je to “izbor iz samo jednog dela punog spektra ljudskih mentalnih sposobnosti”. To je sposobnost da se otkriju zakonitosti, sheme i logički principi u pozadini predmeta i događaja, te sposobnost da se otkriveno primeni na rešavanje problema. Inteligencija se meri testovima inteligencije kojima dobijamo koeficijent inteligencije pojedine osobe, odnosno njegov IQ. Ovi testovi su sastavljeni za merenje apstraktnog razmišljanja i isključuju pitanja tipa „Koja je najviša planina na svetu?“ koja proveravaju znanje i pamćenje. Uprkos njihovog rasprostranjenosti upotrebi postoji niz dokaza koji govore o njihovoj nepreciznosti i neupotrebljivosti, pogotovo pri testiranju različitih društvenih grupa. Ove testove uglavnom sastavljaju i standardizuju belci, pripadnici srednje klase te je njihova upotreba za testiranje različitih subklasa nepouzdana i rezultati su nevažeći. Tako na primer indijska deca uspevaju da reše zadatak ali ne u zadatom vremenu, ne zato što ne mogu, već zato što u njihovoj kulturi fokus nije na brzini. Još jedan primer je testiranje australijski uređenika, koji nisu shvatali koncept pojedinačnog rešavanja problema, jer u njihovoj kulturi problemi se rešavaju grupno. Dolazi se do zaključka da ne postoje kulturno pravedni, ili kulturno nepristrasni testovi.

Velika polemika i tema velikog broja istraživanja su faktori koji utiču na IQ. Neki naučnici tvrde da je IQ pretežno genetski, a neki da je IQ odraz sredine u kojoj čovek odrasta i živi, kao i kulture kojoj pripada. Međutim postoje dokazi koji delimično potvrđuju obe teoreme. Uspešno rešavanje problema zadatah u testu

zavisi o mnogim faktorima - kao što su prethodno iskustvo i obrazovanje testirane osobe, njegov stepen poznavanja građe testa, motivacija ili želja da postigne dobar rezultat, emocionalno stanje, odnos s eksperimentatorom, poznavanje jezika na kojem se vrši testiranje, telesno zdravlje i celokupno stanje, kao i urođene sposobnosti testirane osobe.

Pojam emocionalne inteligencije odnosi se na to kako ljudi koriste svoja osećanja, to jest, njime se podrazumeva sposobnost sopstvenog motivisanja, posedovanje samokontrole, entuzijazma i istrajnosti. Ove osobine se uglavnom ne nasleđuju, i što se deca u tom smislu više vaspitavaju, imaju veće šanse da koriste svoje intelektualne sposobnosti. Interpersonalna inteligencija jeste sposobnost razumevanja drugih ljudi: šta ih motiviše, kako rade, i kako sa njima sarađivati. Uspešni prodavci, političari, nastavnici, lekari i verske vođe, sigurno su ljudi sa visokim stepenom interpersonalne inteligencije

Veliki broj studija pokazao je da je stepen emocionalne i interpersonalne inteligencije značajniji faktor uspeha u životu od koeficijenta inteligencije. Bolji pokazatelji uspešnosti u životu bila je zato sposobnost kontrole osećanja i uspostavljanja dobrih odnosa sa drugim stečena još u detinjstvu. Potrebno je, stoga da redefinišemo naše ideje o inteligenciji kako bismo uključili sve one raznovrsne faktore koji doprinose uspehu u životu.

32. Ključno (izdvojeno)

1. Pojam tehničkog saznanja

- Tehnika i tehnologija – tehnička sredstva i načini obavljanja delatnosti
- Tehničko saznanje – znanje o materijalnim sredstvima i načinima korišćenja tih sredstava
- Teorijsko-saznajna dimenzija – otkriva racionalne, istinite osobine pojava, sa ciljem stvaranja materijalnih sredstava; objektivnost, opštost, preciznost, sistematičnost tehničkog saznanja
- Materijalno-praktična dimenzija – korišćenje teorije za materijalno zadovoljenje praktičnih ljudskih potreba

2. Izvori tehničkog saznanja

- Biofička slabost ljudi – ne može da preživi u prirodi pa pravi oruđa da nadomesti nedostatke
- Proizvodno-praktične potrebe – za rešavanje praktičnih problema ljudi, čak i kad oni to ne shvataju
- Naučno saznanje – predstavlja osnovu za kreiranje tehničkih saznanja – tehničko saznanje pre ili kasnije proizilazi iz naučnog
- Kontinuitet tehnike – svako tehničko saznanje je samo osnova za dalji razvoj tehnologije; geometrijska progresija
- Komplementarnost tehnike – tehničko saznanje iz jedne oblasti upotrebljivo je i u drugim
- Tržišna konkurencija – da bi kompanije opstale na tržištu moraju da usavršavaju tehniku
- Eksperimentalna radoznalost – 1. ljudi pokušavaju da maštu pretvore u realnost; 2. slučajno otkriće

3. Stvaraoci tehničkog saznanja

- Zanatlije – neobrazovani radnici, učili iz prakse i unapredjivali tehniku
- Tehnički pronalazači (inženjeri) – segrti, samouko obrazovane zanatlije koje su pomogle u stvaranju naučnog saznanja, ali ne sistematično – učili iz eksperimenata i pisanih izvora
- Daroviti pojedinci – nisu se bavili tehničkim stvaralaštvom ali su svoja iskustvena zapažanja pretvorili u naučno saznanje koje je osnova tehničkih pronalazaka

4. Nastajanje tehničke inteligencije

- Tehnička inteligencija – najveći stvaralac tehničkog znanja u modernom dobu
- Antika – cenjen duhovni rad, a praktični rad je posao robova

- Srednji vek – vladavina crkve, izučavaju se samo filozofija, teologija, pravo, medicina
 - 14. i 15. vek – uvođenje prirodnih nauka na univerzite nakon doktorata; stvaranje akademija, loš položaj
 - 1794. Politehnička škola u Parizu – prva tehnička škola, preteča tehničkih fakulteta, manje cenjena
 - Savremeno doba – tehnički fakulteti popularni
5. Naučno – tehnički potencijal (Naučnoistraživački kadar, Nobelove nagrade)
- Naučno-tehnički potencijal – broj kadra, stepen osposobljenosti, obim i brzina primene znanja
 - Veličina naučno-tehničkog kadra u zavisnosti od broja stanovnika i stepena ekonomske razvijenosti
 - Nobelove nagrade – više u razvijene; malo žena
6. Odnos nauke i tehnike
- Period do 17. veka – nauka i tehnika odvojene
 - Period od 17. do pred kraj 19. veka – tehnika i nauka paralelno
 - Period od pred kraj 19. veka – tehnika, nauka i proizvodnja jedinstvena celina i jedno bez drugog ne mogu
7. Tehnika i etika (etički paradoks, humanistička funkcija, humanističko-antihumanistička funkcija)
- Odnos društva prema tehničkom saznanju i stvaraocima tehničkog saznanja
 - Humanistička funkcija tehničkog saznanja – dobro; poboljšavanje čovekovog života zarad čoveka
 - Humanističko-antihumanistička funkcija
 - Antihumanističko korišćenje humane tehnike – dinamit izmišljen za rudare a koristi se u vojne svrhe
 - Humanističko-antihumanističko delovanje tehnike – dobro za neke, loše za druge
 - Transformacija humanističkog u antihumanističko
 - Antihumanistička funkcija – pitanje 8
8. Antihumanistička funkcija, ratna tehnika i etičke dileme
- Ratna tehnika kao primer antihumanističke funkcije tehničkog saznanja
 - Moralne dileme – dva pitanja
 - Zašto društvo ulaže u ratnu tehniku, čiji je cilj razaranje istog?
 - Zašto naučno-tehnički kadar, pre svega naučnici i inženjeri kao individue učestvuju u stvaranju ratne tehnike?

9. Društveni uslovi razvoja tehnike u predkapitalizmu

- Nazainterosvanost vladajuće klase – oni titulu nasleđuju, ne ostvaruju radom, pa ih nije bilo briga za rad
- Vrenosni sistem i religija – vladajuća klasa nameće svoje mišljene društvu, a crkva se protivi svemu što nije Božja istina
- Ograničene mogućnosti potlačene klase – radnici nemaju materijalna sredstva da unapređuju tehniku
- Poljoprivredni način proizvodnje – nije potrebna tehnika, već veća radna snaga

10. Društveni uslovi razvoja tehnike u kapitalizmu

- Buržoazija – na vlast dolaze radnici pa se vrednosni sistem menja i sve je usmereno na razvoj tehnike
- Manufakturni način proizvodnje – ručni rad radnika i podela rada na manje zadatke
- Industrijski način proizvodnje – mašine zamenjuju ljude
- Sada nauka i tehnika oblikuju proizvodnju

11. Industrijsko društvo

- Industrijsko društvo – ekonomski razvijeno društvo; posledica industrijske revolucije
- Razvoj tehnike => industrijska revolucija => razvoj tehnike => ...
- Povećan stepen industrijske proizvodnje, smanjen poljoprivredne
- Pojavljivanje preduzeća
- Migracije selo – grad
- Obrazovni sistem kao glavno sredstvo za stručno osposobljavanje radne snage
- Centralizovane nacionalne države
- Menja se organizacija porodice

12. Informatičko društvo

- Pronalazak i usavršavanje kompjutera, digitalizacija podataka, razvoj satelitske mreže => informatička revolucija => automatizacija mašina => informatičko društvo
- Fleksibilna automatizacija – računari i roboti omogućavaju da se iste mašine koriste za proizvodnju više vrsta proizvoda
- Ekonomija znanja – primena stručnih znanja
- Globalna, elektronska ekonomija
- Promena zaposlenih – nema više posla za ceo život, stalno učenje, rad na daljinu

13. Uticaj tehnike na čoveka (tehnika i rad, tehnika i kultura)

- Rad – tehnika zamenjuje fizički rad, dolazi do hiperprodukcije pa se ljudi fokusiraju na sebe i duhovni deo života
- Kultura – materijalna (predmeti) i duhovna (književnost, slikarstvo, muzika...); materijalna nije umetnost kako kaže crkva, a duhovna ne bi postojala bez materijalne osnove

14. Tehnika i čovek, život i svest

- Život se skroz promenio, više nije samo preživljavanje, priroda je ukroćena, nema bojazni od bolesti, gradovi razvijeni, kuće i odeća po našoj meri, ne po prirodnim uslovima
- Čovek više ne zavisi od društva i može da bude svoj čovek

15. Uzroci globalizacije

- Šta je globalizacija?
- Interesi multinacionalnih kompanija – širenje uticaja kompanija na ceo svet
- Informacione tehnologije – stvara se globalna mreža za širenje informacija
- Političke promene – raspad SSSR-a i širenje kapitalizma, međunarodne organizacije

16. Dimenzije globalizacije

- Šta je globalizacija?
- Globalna kultura – dominacija zapadnih kultura pomoću savremenih medija i potiskivanje nacionalnih kultura drugih zemalja
- Globalna demokratija – globalno širenje demokratije; tekekomunikacioni mediji omogućili stvaranje javnog mnjenja

17. Prvi masovni mediji i televizija kao medij

- Masovni mediji – nekad samo na trgovima; posle novine; pa radio; pa tv
- Televizija – spoj slike, govora i teksta, daje ljudima osećaj da su svedoci događaja

18. Televizija i vesti

- informativni, kulturno-zabavni i obrazovno-naučni programi
- vesti - istinite, objektivne, blagovremene, potpune i aktelne
- obilje novosti i nemogućnost da se odvoji bitno od nebitnog
- nemogućnost dolaženja do značajnih informacija
- podmetanje teško proverljivih, prividno objektivnih dokumenata
- interpretiranje događaja sa nacionalnim, kulturnim i ideološkim pogledom na svet
- nametanje interesa vladajuće klase i elite
- preuveličavanje značaja političara i čiste laži

19. Pojam masovne kulture i uzroci nastanka masovne kulture

- Masovna kultura – niska vrednost i cena, da zadovolji mase
- Kič i šund
- Brz industrijski i tehnološki razvoj – slobodno vreme koje treba jeftino popuniti
- Podređivanje kulture profitu – kultura se stvara da bi se ostvario što veći profit
- Sredstva masovnih komunikacija – šire i popularizuju masovnu kulturu; pre svega televizija

20. Teorije o medijima

- Harold Inis i Maršal Meklaun – prva značajna teorija o medijima
- Inis – pojedini oblici medija različito utiču na organizaciju i razvoj društva i kulture; postojeći mediji nisu dobri
- Meklaun – razvio Inisove ideje; mediji oblikuju komunikaciju; knjiga za trajno, televizija za aktuelno
- Žan Bodrijar – dublje i drugačije dejstvo medija; menja prirodu života; hiper-realnost koja je samo prividna slika realnosti; ono što vidimo digitalno nije isto i uživo
- Jirgen Herbermas – razvijanje javnog mišljenja i demokratije; savremeni mediji izneverili i služe za manipulaciju i daju samo privid demokratije
- Džon Tomson – nastavlja Herbermasa i dodaje pozitivne strane – mediji omogućavaju ljudima da formiraju objektivno i kritičko razmišljanje; tri vrste interakcije: neposredna – uživo; posredna medijska – telefonski razgovori; kvazi posredna medijska – televizija i radio (jednosmerna)

21. Globalno širenje liberalne demokratije

- Demokratija raste – globalizacija, tržišna privreda, masovne komunikacione tehnologije
- Paradoks demokratije – popularnost raste, ali i nezadovoljstvo

22. Otudjenje u radu

- Marks – rad potvrđuje čoveka kao individuu i kao društveno biće
- Privatna svojina nad sredstvima proizvodnje – radnici se otuđuju od procesa proizvodnje i sebe, a samim tim i drugih
- Proizvodnja za tržište – radnik ne proizvodi za sebe već za druge pa se otuđuje od svojih sposobnosti; vrednost čoveka se ogleda u njegovoj plati
- Podela rada – radnik obavlja samo mali deo neke celine koju ne može da oseti i sagleda pa se vezuje za kompaniju; parcijalni rad, parcijalna svest
- Mehanizacija – mašina preovlađava čoveka; čovek je samo dodatak mašini

- Da se otkloni treba uvesti komunizam, ukinuti specijalizaciju rada i povećati slobodno vreme radnika

23. Otudjenje i tehnologija

- Razvoj tehnologija zahteva zapošljavanje stručnih i kreativnih ljudi što dovodi do intelektualizacije rada, ali oni koji rade na starim proizvodima osećaju otuđenje
- Robert Blauner ispitao nivo otuđenosti u grafičkoj, tekstilnoj, automobilskoj i hemijskoj industriji
- Grafička industrija – zanatska tehnologija; sami kontrolišu rad; druže se; osećaj društvenog značaja rada
- Hemijska industrija – sve automatizovano; ne zahteva se fizički rad ljudi; ljudi nadgledaju, upravljaju i kontrolišu mašine; osećaj superiornosti i važnosti; kolektiv
- Automobilska industrija – pokretna traka; radnici nemaju kontrolu nad svojim radom; masovna proizvodnja i podela rada ih otuđuje od proizvoda; usamljenost u radu
- Tekstilna industrija – slična automobilskoj; siromašni seoski radnici; porodice pomažu sa usemljenošću; novac podstrek za rad
- Strah od gubitka posla; zastarevanja znanja i veština; stalno učenje i često menjanje posla

24. Otudjenje belih kragi, rada i dokolice

- Otudjene belih kragi predstavlja samootuđenje, otuđenje od ličnosti; dolazi do stvaranja tržišta ličnosti (Rajt Mils)
- Andre Gorc navodi da otuđenje u radi dovodi do otuđenja i u dokolici; radnicima se prikazuje jeftina zabava da prikrije prave probleme
- Herbert Markuze se slaže sa Gorcom i dodaje da rad otupljuje ljude, a dokolica ga još više zaglupljuje i tako čini podobnim za manipulaciju putem reklama

25. Kriminal belih kragi

- Kriminal belih kragi – kriminal bogatih; obuhvata utaju poreza, malverzaciju sa hartijama od vrednosti, nezakonite prodaje, pronevere, proizvodnju i prodaju opasnih proizvoda i čistu krađu
- Kriminal moćnih – korišćenje položaja za ilegalno bogaćenje
- Korporacijski kriminal – globalan; nepridržavanje propisa; administrativni, životna sredina, rad, finansijski, proizvodni, nelojalna trgovačka praksa
- Sajber kriminal – kriminal u sajber prostoru korišćenjem informacionih tehnologija; devet vrsta (pogledati dole)

26.Uticaj čoveka na prirodu i zagađenje životne sredine

- Prvo čovek zavisi od prirode – sakupljačka privreda
- Zatim lov i ribolov – omogućilo širenje ljudi
- Poljoprivreda – prvi znak ukroćavanja prirode; blago uništavanje prirode zarad obradivog zemljišta; čovek zadovoljava samo egzistencijalne potrebe
- Industrija – rapidno uništavanje prirode i životne sredine
- Zagađenje vazduha – izduvni gasovi u saobraćaju, grejanju kuća, postrojenja, termoelektrana; izaziva bolesti disajnih organa
- Zagađenje vode – kisele kiše, otpadne industrijske i kanalizacione vode, korišćenje hemikalija u poljoprivredi
- Zagađenje okoline – smeće i slaba reciklaža

27.Istrošenost resursa, rizik i životna sredina

- Obnovljivi i neobnovljivi resursi
- Poljoprivreda i razaranje tla
- Šume
- Globalno zagrevanje
- Genetski modifikovana hrana
- Ekološke katastrofe
- Paradoks tehnike i prirode

28.Informacione tehnologije i nejednakosti – digitalni jaz

- Digitalni jaz u užem smislu – nejednakost u pristupu informacionim tehnologijama u odnosu na starost, pol, visinu prihoda i stepnu obrazovnja; žene; stariji; 18+; pay for view; niski prihodi
- Digitalni jaz u globalnom smislu – nejednaka razvijenost zemalja; Huawei i Google; Severna Koreja

29.Kulturna reprodukcija kao oblik nejednakosti (učiti kako ne raditi)

- Kulturna reprodukcija – reprodukcija društvene strukture
- Obrazovanje – sistem jednakih šansi; iz niže u višu klasu
- Kulturni kapital – otelovljen, objektizovan, institucionalizovan; pokazuje pripadnost klasi
- Niže klase lakše i brže odustaju
- Polne razlike – devojke idu na manje vredne fakultete i češće odustaju da bi radile niskoplaćene poslove za koje su prekvalifikovane
- Mačo momci – delikventi koji smatraju da je muškost i fizička snaga važnija od obrazovanja; kriza muškosti

30. Materijalno stanje porodice kao oblik nejednakosti (Kolman, Boulz i Gintis)

- Obrazovanje nije meritokratija, materijalno stanje i klasna pripadnost porodice su najznačajniji faktor nečjeg uspeha; belci i azijati postižu bolje rezultate od crnaca
- IQ ne utiče na nečiji uspeh u obrazovanju ili nagrade na poslu
- Obrazovanje samo prodububljuje nejednakosti; povlastica rađa povlasticu

31. Inteligencija i obrazovni uspeh, emocionalna i interpersonalna inteligencija

- Inteligencija – sposobnost apstraktnog razmišljanja; meri se koeficijentom inteligencije (IQ) posebnim testovima
- Ti testovi su neprecizni pri testiranju različitih kultura i klasa; ne postoji kulturno nepristrasni testovi
- IQ je delom genetski, delom uzrokovan sredinom, klasom i kulturom
- Na rezultate utiču prethodno iskustvo i obrazovanje testirane osobe, njegov stepen poznavanja građe testa, motivacija ili želja da postigne dobar rezultat, emocionalno stanje, odnos s eksperimentatorom, poznavanje jezika na kojem se vrši testiranje, telesno zdravlje i celokupno stanje, kao i urođene sposobnosti testirane osobe
- Emocijalna inteligencija - sposobnost sopstvenog motivisanja, posedovanje samokontrole, entuzijazma i istrajnosti
- Interpersonalna inteligencija - sposobnost razumevanja drugih ljudi
- Emocijalna i interpersonalna značajniji pokazatelj uspeha od IQ-a